

Het Orgel

MAANDBLAD.

Orgaan van de Nederlandsche Organisten-Vereeniging

(waarvan de Statuten 't laatst zijn goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 11 Januari 1919.)

Hoofdredacteur: HERMAN RUTTERS, Amsterdam.

Prijs van het Abonnement:
voor niet-leden N.O.V. f 1.50 p. j., bij vooruitbetaling
Prijs der Advertentiën:
1—5 regels f 1.50; daarboven 30 ct. per regel;
abonnementstarief op aanvraag.

UITGAAF DER N. V.
STOOMDRUKKERIJ G. HOVENS GRÈVE
STEENWIJK.

Redactiestukken te adresseeren aan den Hoofdredacteur, Valeriusstraat 144, Amsterdam.
Voor **contract-advertentiën** richt men zich tot onzen vertegenwoordiger W. F. CROUWEL, Burg. Reigerstraat 11bis Utrecht. Telef. 2131.

INHOUD.

Ned. Org. Ver. (Officieel): Nieuwe leden en Donateurs; — Verslag der Jaarvergadering (slot.) — Jaarvergadering (overzicht). — Sprekende gegevens, door J. F. Rootlieb. — Het Bezoldigingsvraagstuk: De ideële zijde; Wat gedaan moet worden; R. K. O. D. V. en N. O. V.; Andere salarisverhoogingen. — Klokkenspel. — Berichten. — Stichting Pastoor Schmeits. — C. F. Hurlbusch en zijn Koraalboek, door G. H. Vijgeboom. — Ingezonden. — Orgelconcert programma's. — Lijst van leden, enz. der N. O. V. — Van hier en daar. — Advertentiën. — Register 1918/19.

Ned. Organisten-Vereeniging.

Bestuur.

- 1e Voorz.: Jos. A. Verheijen, Amstel 242, Amsterdam.
2e " J. A. de Zwaan, Edisonstr. 86, 's-Gravenhage.
1e Secret.: W. de Vries, Franschestr. 48, Nijmegen.
2e " J. F. Rootlieb, Bosboom Tousseintstraat 19, Amsterdam.
1e Penn.m.: B. Ides, Keizersgracht 620, Amsterdam.
2e " H. B. Gransjean, villa „Regina Maria” te Zandvoort.
Muziek-commissaris: A. Brom Jr., Zandhofstraat 26, Utrecht.

Nieuwe Leden.

- H. Bakker, organist der Ned. Herv. Gem. te Grosthuizen, gemeente Avenhorn (N.H.) woont aldaar.
B. A. Baks, organist der Ned. Herv. Gem. te 's-Gravendeel (Z.H.), woont aldaar Rijkestraat B 228.
G. J. Bruins Jr., organist der Nieuwe kerk te Apeldoorn, woont aldaar Hoofdstraat 151.
R. Das, organist der Gereformeerde kerk te Soest (Utrecht).
Jac. Hamerling, organist der Ned. Herv. Gem. te Heikop, woont te Lekmond (Z.H.)
H. C. Kruyt, organist der Ned. Herv. Gem. te Heukelum (Z.H.) woont aldaar.

- J. C. de Lange, organist der Ned. Herv. (Nicolai)kerk te Utrecht, woont aldaar Menno v. Coehoornstraat 2.
J. C. van Leverink, organist der Grootte kerk te Medemblik, woont aldaar.
R. Lindeman, organist der Geref. kerk te Veendam (Gr.), woont aldaar Nieuwe laan.
A. van Ringelesteijn, organist der Ned. Herv. Gem. te Leerbroek, woont te Meerkerk (Z.H.)
D. Roest, organist der R. K. (St. Nicolaas) kerk, woont Wilhelminastraat 32 te Amsterdam.
H. Ruiter, organist der Doopsgezinde Gem. te den IJp, woonplaats L. 48 A. te Landsmeer (N.H.).
Mevr. J. C. E. Smits—Vermeulen (solliciteerende), woonplaats Bergweg 279a, Rotterdam.
J. Stuitje, organist der Geref. kerk te Sappemeer, woont te Hoogezand (Gr.)
F. D. van Wijck, organist der Geref. kerk te Leiderdorp, woont aldaar.

Donateurs.

De vereeniging mocht twee nieuwe donateurs inschrijven, n.l. de heeren:
H. de Graaf, Wijnstraat 106 te Dordrecht.
J. A. Wageman, N. Leliestraat 30 te Amsterdam.

VERSLAG

van de 30e Jaarlijksche Algem. Vergadering gehouden te Utrecht, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen op Woensdag 23 Juli 1919, des voormiddags 11 uur.

(Slot.)

Salarisactie.

De Voorzitter doet mededeeling van de ontvangst van een pakket correspondentie van de commissie voor de salarisactie.

De heer Immig dringt er op aan, dat men die commissie zooveel mogelijk op de hoogte zal houden van de salarisverhoogingen, die plaats gehad hebben.

Spr. deelt enkele ervaringen van de commissie mede, b.v. van een organist, die verplicht werd diensten in een andere kerk te vervullen. De betrokken organist vroeg aan de commissie, wat hij doen moest; het antwoord was: weigeren. De commissie heeft met het kerkbestuur gecorrespondeerd met het resultaat, dat een salarisverhoging in overweging is.

Dan heeft spr. aan de Synode geschreven; dit schrijven is ter zijde gelegd. Spr. vindt dat prachtig, dat is alles materiaal te meer. Wordt de correspondentie al te uitgebreid, dan stellen we een typiste aan.

Het bestuur van de Luthersche Kerk te Zaandam schrijft geen geld te hebben; spr. zal dat bestuur mededeelen hoe er een oplossing te vinden is.

Spr. deelt mede voor den heer Rutters wel voor 7 maanden copie voor „Het Orgel” te hebben. Ook de predikanten vereenigen zich tot het voeren van eene actie; wij worden voor rood aangezien, zij niet.

Spr. wekt allen op tot het doen van juiste opgaven in gevallen waarin de organist verongelijkt wordt. Er moeten ook geen „onderkruipers” zijn.

Spr. noemt de gemeente Emmen waar een organist gevraagd wordt op een onaannemelijk contract.

Er moet alom een rechtspositie voor de organisten komen met een goed contract.

Er moet zich niet niemand aanmelden voor Emmen, waar bij het bepalen van het salaris gespeculeerd wordt op de mogelijkheid tot het geven van lessen. Die kan niemand garanderen en heeft met de eischen, die aan den organist gesteld worden, niets uit te staan.

De heer Goebel deelt mede voor den Protestantenvond te Hoofddorp gespeeld te hebben, waarvoor hij f 2.— per keer ontving, totdat een onderwijzer aanbood het gratis te doen.

De Voorzitter brengt den heer Immig en de salariscommissie dank voor de getoonde activiteit.

De heer De Rooij heeft den heer Immig met genoegen gehoord. Er is gesproken van een onderwijzer-organist.

Kan die organist-onderwijzer lid der Vereeniging worden? Ja! Kan hij ondersteuning krijgen? Ja! Krijgt zijne weduwe eene uitkeering? Ja! Wie geeft voor minder geld zijn diensten? De dilettant. Spr. wenscht dit onder de oogen gezien te hebben. We kunnen nu met de eene hand opbouwen, wat we met de andere weer afbreken. Spr. wil daarom de toelating tot het lidmaatschap verzwaren en vraagt of het niet een punt op de agenda voor het volgende jaar kan uitmaken om alleen vak-musici als lid toe te laten en van de niet-vakmusici alleen zij, die in het bezit van Diploma of Getuigschrift zijn, verder zij, die als zeer verdienstelijk bekend zijn als b.v. de heer Immig.

De heer Immig deelt mede, dat hij in het bezit van een Diploma N. T. V. is.

De heer De Rooij meent, dat, waar de leden ook bij verkiezingen kandidaten kunnen stellen, de mogelijkheid geschapen wordt van een bestuur van ongewenschte samenstelling. Spr. vindt het noodig de Statuten te wijzigen, want z.i. gaat de vereeniging niet met haar tijd mee. Volgens spr. moet het mes in de zieke plek gezet worden.

De heer Immig heeft den heer De Rooij met belangstelling gehoord. Door de gevoerde actie zijn veel nieuwe leden toegetreden, niet zoozeer de „beunhazen,” waarvan de heer De Rooij sprak, maar zij, die meenen te laag gesalarieerd te worden. De vraag: „wordt de organist voldoende gesalarieerd?” is niet vol te houden in kleine plaatsen, omdat daar voor een vakman geen bestaan te vinden is; toch mogen ook hier redelijke eischen aan de kennis van den organist gesteld worden. Wanneer de kerk beter betaalt kan zij ook hoogere eischen stellen. Bij het aanschaffen van nieuwe orgels kunnen de Kerkbesturen aangeschreven worden er voor te waken, dat nu ook een bekwaam organist benoemd wordt.

De heer De Rooy deelt het volgende uit eigen ervaring mede. Spr. had inderlijd f 150.— salaris. Had spr. het niet voor dat salaris willen doen, dan was er wel een ander gekomen, maar spr. vindt, dat zoo iemand dan ook niet lid der Vereeniging mag zijn. Spr. meent, dat deze bezwaren het meest in de provincie gevoeld worden.

De heer Immig oordeelt, dat deze omstandigheden wel langzamerhand zullen verbeteren, omdat het getal organisten met Diploma of Getuigschrift geregeld aangroeit.

De heer Verheyen verklaart zich tegen scheiding. Er zijn veel dilettant-organisten, die boven vakmusici uitmunten. Spr. is het met den heer Immig eens, dat die toestanden vanzelf langzamerhand verbeteren zullen. Spr. is er dus voor de deur wijd open te zetten als tot heden.

De heer Rootlieb gevoelt wel voor het standpunt des heeren De Rooij. Wat het eventueel bezit van een diploma betreft, dat zal er dan een moeten zijn van een erkende corporatie. Spr. wil hier even meedeelen, dat hij een briefkaart uit het noorden des lands ontving over de examens die door den heer Godefroy te Steenwijk, lid der vereeniging, in concurrentie met de vereeniging, op eigen houtje worden

gehouden. Het heeft spr. en met hem vele anderen geërgerd, dat leden onzer vereeniging, nadat ze bij ons voor het Getuigschrift geslaagd waren, zich nog aan het examens te Steenwijk gingen onderwerpen.

De Voorzitter meent, dat we nog lang kunnen praten zonder tot een resultaat te komen, vooral zoolang kunst geen regeeringszaak is. Wie zal moeten beslissen wie bekwaam vakman is, wie niet?

De heer De Rooij meent een der tot dusver erkende organisaties, dan is er richtsnoer, nu niet.

De heer Westerhoud acht het standpunt van werklieden b.v. veel zuiverder dan het onze; zooals de zaken nu staan kunnen we niet anders dan we doen. Spr. geeft echter den heer De Rooij in overweging tegen de volgende vergadering een voorstel in te dienen hieromtrent. Spr. vindt echter, dat we niet de menschen mogen grieven of beledigen, die geen vakmusici zijn.

Vele stemmen: „dat doen we niet!”

De heer De Rooij voegt aan het gesprokene uitdrukkelijke toe, dat van geen terugwerkende kracht sprake mag zijn.

De heer De Keijzer zegt geen beroepsmusicus te zijn; spr. wil het volgende idee aan de hand doen, n.l. de niet-vaklui uit te sluiten van ondersteuning en uitkeeringen en van bestuursfuncties, omdat zij minder op de hoogte zijn wat er in de organisten-muziekwereld omgaat.

De heer De Rooij wil uitdrukkelijk verklaren, om blijkbaar mtsverstand te voorkomen, dat hij met het door hem gebruikte woord „beunhazen”, niets persoonlijks of beledigend bedoelt.

De Voorzitter vraagt of de heer De Rooij een voorstel wil indienen.

Op een vraag van den heer De Rooij of dat aangenomen kan worden, antwoordt de Voorzitter, dat bij aanneming het bestuur tegen de volgende vergadering een voorstel kan indienen.

De heer Ides vreest, dat vooral vele van de oudere leden zich niet aan een examen zullen willen onderwerpen.

De Voorzitter vindt de bedoeling van den heer De Rooij niet kwaad, details kunnen nader besproken worden.

Besloten wordt, dat het bestuur met den heer De Rooij nader overleg zal plegen.

Dan heer Jan Zwart gelooft, dat deze maatregelen de salarisactie dood slaat. We zijn met onze 300 leden niet sterk genoeg om zulke zware toelatings-eischen te stellen.

De heer Dubiez vreest, dat bij aanneming van het voorstel de Rooy de „beunhazen”, die geduld worden, daarvoor bedanken zullen en de Vereeniging zullen verlaten. Spr. vindt de positie zeer pijnlijk.

De Voorzitter herinnert er aan, dat de heer De Rooij met het gewraakte woord niets persoonlijks bedoelt. Het bestuur zal dus een voorstel indienen voor de volgende jaarvergadering.

De heer De Rooy resumeert als volgt: Leden kunnen zijn zij, die vakmusicus zijn en in dienst bij een kerkgenootschap. Dilettanten kunnen *buitengewoon* lid worden. Vakman is hij, die eenig door de N. O. V. erkend bewijs van bekwaamheid bezit. Verder kunnen zij lid zijn,

die door hun verdiensten met vakmusici gelijk gesteld worden.

Bij acclamatie wordt besloten, dat het bestuur, in samenwerking met den heer de Rooij, de bepalingen zal formuleeren in verband met de toetreding van nieuwe leden.

Bij de nu volgende rondvraag verzoekt de heer Immig of het bestuur een concept-aanstelling bij benoeming van organisten wil samenstellen.

De Voorzitter zegt, dat dit kan geschieden in samenwerking met de commissie voor de salarisactie.

De heer Brugman biedt twee composities aan voor de Bibliotheek der vereeniging, waarvoor de Voorzitter den heer Brugman dankt.

De heeren Gonlag en Westerhoud wenschen in deze vergadering te protesteeren tegen de woekerwinsten in den muziekhandel, waarin de Mark maar steeds tegen 60 cts. berekend wordt en tegen de instrumentenhandelaars, die aan tusschen personen slechts 5 % uitkeeren tegen vroeger 10 %.

De heer Rutters spoort allen aan vooral de interessante tentoonstelling straks te bezoeken, die door den heer Brom voor de leden der vereeniging is ingericht.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering door den Voorzitter gesloten.

W. DE VRIES, 1e Secretaris.

De bijgewerkte ledenlijst vindt men op blz. 97 en 98 van dit nummer.

De Jaarvergadering.

Overzicht.

Het bezoek ter jaarvergadering is ons, eerlijk gezegd, niet meegevallen. De presentielijst bevatte 53 namen, hetgeen een opkomst van ruim 15 pCt. beteekent. Onder de gegeven omstandigheden is dat niet veel; gezien het groot aantal nieuwe leden, de belangrijkheid der agenda, de aantrekkelijkheid van het geheele bijeenkomst-programma en het gemakkelijk-bereikbare van de plaats der vergadering hadden wij grooter belangstelling verwacht. Het „lassez faire” wordt nog maar al te zeer betracht, en dat lijkt minder gewenscht, waar tegenwoordig zulke uiterst gewichtige zaken der vereeniging bezighouden en al haar werkkraft vereischen. Maar toch — een betrekkelijk geringe opkomst ter algemeene vergadering is geen speciale kwaal der N. O. V. — er zijn meer vereenigingen, die aan dat euvel lijden, en als men de praktijk eens nagaat, dan is de opkomst van ruim 15 pCt. eigenlijk zéér bevredigend. En als wij dan eens aannemen, dat die 15 pCt. de energieke kern der N. O. V. vormt, dan staat het met de N. O. V. niet zoo slecht. De uitkomst der vergadering heeft aangetoond, dat de N. O. V. de behartiging harer belangen aan die 15 pCt. gerust mag toevertrouwen.

Zooals wel meer gaat, lag het zwaartepunt der vergadering wel in de rondvraag, bij welke gelegenheid de adviseur der salariscommissie, collega Immig, een belangrijk rapport over den stand van het bezoldigingsvraagstuk uitbracht, en op

instigatie van collega de Rooij een niet minder gewichtig vraagstuk ter sprake bracht, waarmee een wijziging der statuten is gemoeid. Een vraagstuk van zóó ingrijpenden aard, dat de waarnemende voorzitter zelfs de tamelijk voorloopige formuleering van het voorstel-de Rooij nóg te gedetailleerd oordeelde en dat ten slotte de nadere formuleering en het bestuur in overleg met den heer de Rooij wordt overgelaten, zoodat men een jaar tijd heeft, om de quaestie à tête reposée te beschouwen.

Het geval is dan ook tē ingewikkeld, om in een vloek en een zucht te behandelen. Het betreft immers niet meer of minder dan het probleem, waarmee de vorige jaarvergadering (1918) zich ook heeft bezig gehouden, maar er toen niet kon uitkomen, zoodat men er toen mee deed als een kind met een ingewikkeld luciferspuzzel, door, wanhopend aan de oplossing, de lucifers maar door elkaar te gooien, en de zaak te laten zooals ze is. De N.O.V. voelt zich n.l. onder den drang der tijdsomstandigheden in de richting der vakorganisatie gedreven. Maar — deugt haar samenstelling dan wel? Kan zij dan de politiek der open deur handhaven, die verleden jaar te 's-Gravenhage nog zoo welsprekend werd bepleit? Daar had men weer het puzzel: wat is een vak-organist? In 1918 liet men de vraag open. Maar sedert is een jaar verlopen en de behandeling van het bezoldigingsvraagstuk gaat ook een sterken factor in het geval vormen. Men kan de vraag nu niet meer ontwijken, men mag geen struisvogel-politiek blijven beoefenen. De N. O. V. moet kiezen tusschen haar oud standpunt van zuivere philanthropie en het nieuwe, dat de philanthropie zeker niet verwaarloost, doch daarnaast de vakbelangen op den voorgrond schuift. Het bestuur zal nu op de volgende jaarvergadering met een meer omljnd voorstel ter tafel komen. En men mag hopen, dat het de noodige belangstelling der leden zal ondervinden, opdat het de geest der N. O. V. goed leert kennen en daarnaar zal weten te handelen.

Over de mededeelingen vanwege de salariscommissie kunnen wij kort zijn. De leden worden onder de rubriek „Het Bezoldigingsvraagstuk” hieromtrent uitvoerig ingelicht en de eerstvolgende nummers zullen nog meer bevatten over datgene, wat de heer Immig slechts zeer beknopt kon vertellen. Zijn mededeelingen worden met begrijpelijk zeer groote aandacht aangehoord en vooral deed het optimisme van een rapporteur goed, waarmee hij volmondig kon verklaren: „de zaak gaat goed.” Maar men knoope zich ook in het oor, dat de zaak alleen dan goed kan *blijven* gaan, indien ieder voor zich krachtig meewerkt, opdat de commissie haar arbeid in aller belang kan verrichten.

Wat volgens de agenda werd afgehandeld, vraagt geen uitvoerige toelichting. Het voorstel tot contributieverhoging lokte wel eenige discussie uit, maar ten slotte was iedereen toch van de noodzakelijkheid doordrongen; om sommige leden te gerieven, zal men van hen, die zulks wenschen, betaling in termijnen toestaan. Het daarmee samenhangend bestuursvoorstel, betreffende de uitkeering, werd met algemeene stemmen verworpen;

zij, die voor de weduwen pleitten, hadden dan ook gemakkelijk spel.

Van de bestuursvergaderingen zullen voortaan korte verslagen in het orgaan uitgebracht worden, zoodat de leden geregeld op de hoogte blijven. Ook met het beginsel, dat in den regel alleen de Amsterdamsche bestuursleden vergaderden wordt voortaan gebroken. Dit is te meer van belang, waar de werkzaamheden der N. O. V. zich gaandeweg uitbreiden. En in verband hiermee is ook van gewicht, dat het bestuur eenige verandering heeft ondergaan; de plaats van collega Dudok wordt ingenomen door collega Gransjean, collega Brom is opvolger van collega Westerhoud. Moge dit frissche bloed in het bestuurslichaam der N.O.V. merkbaar ten goede komen!

Voor het eerst zwaaide niet onze eerste voorzitter den hamer. Wel opende hij de bijeenkomst, wēl sprak hij de openingsrede uit, doch daarna droeg hij de leiding over aan den tweeden voorzitter, zulks op advies van zijn aesculaap, die hem meer rust heeft voorgeschreven. Collega de Zwaan aanvaardde met eenige hartelijke woorden de leidersfunctie en zwaaide de hamer met zooveel energie, dat de belangrijke discussies tijdig waren beëindigd. En daarbij bleek hij de kunst te verstaan te leiden, zonder het gevoel te wekken, geleid te worden.

Een gewichtige vergadering, die de vereeniging bij den aanvang van haar tweede levensperiode in een richting heeft gestuurd, welke de belangrijkste perspectieven opent.

Sprekende gegevens.

„Het hooge voorrecht der kunst geve ook de Christen niet prijs. Zij is niet louter aanvulling en versiering, zij is ernst.”

Prof. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE.

Wel mocht de adviseur onzer „commissie inzake het bezoldigingsvraagstuk” in het Juni-nummer schrijven: „Weet men dan niet, dat er heel wat studie aan moet voorafgegaan zijn, voor en aler iemand in staat is les te kunnen geven, verkregen kennis aan anderen mede te deelen?” En hij had zijne vraag breder kunnen stellen. Hij had kunnen wijzen op de niet geringe kosten aan de studie op Conservatorium, Muziekschool, of aan het privaat-onderwijs verbonden, om, naar de eischen van den tijd, den organist voor zijn diploma op te leiden. Het is in dit verband de moeite waard hier enkele cijfers mee te deelen, die ons doen zien dat velen onzer zich grooter offers voor hunne vorming moesten getroosten dan de toekomstige theoloog. Aan enkele gegevens ontleenen wij het volgende:

Hoogeschool te Amsterdam. Onder „algemeene inlichtingen”, letter f., jaarboekje 1918—'19 lezen wij, dat van kweekelingen van in Amsterdam gevestigde kweek-scholen of seminaria tot het opleiden van leeraars voor eenig kerkgenootschap of kweekelingen voor den geestelijken stand slechts eene bijdrage van f 100.— per cursus wordt geheven. Bovendien kunnen (letter g.) B. en W. telkens voor den tijd van een jaar hiervan vrijstellen hen, die naar de meening van B. en W. in staat zijn de colleges in het vak hunner keuze

met vrucht te volgen, langer dan een jaar te Amsterdam wonen, niet in staat zijn de bijdrage te betalen, terwijl hunne ouders dit evenmin vermogen.

Hoogeschool te Groningen. Theologische studenten betalen telken jare f 100.— collegegeld, benevens f 25.— aan de kerkelijke hoogleraren. In de meeste gevallen laten genoemde studenten zich gedurende 3 studiejaren inschrijven. De geheele studie duurt 4 à 5 jaar.

Hoogeschool te Leiden. Een theoloog behoeft maar f 400.— aan collegegelden in 't geheel te betalen, te voldoen over 4 jaren; dit is dus per cursus f 100.— Wanneer de student een goed afgelegd academisch examen achter den rug heeft, kan hij mededingen naar een der 6 rijks-beurzen. Wordt hem eene beurs toege-wezen, dan krijgt hij f 1200.— per jaar toe. Verder zijn er voor theologen ook nog particuliere beurzen. Duur der studie ± 4 jaar.

Hoogeschool te Utrecht. De collegegelden voor theologen bedragen f 100.— per jaar voor het Rijk, te storten gedurende 4 jaren, en f 25.— per jaar voor de kerk, te storten gedurende 4 jaren.

Men vergelijkte nu dezen staat eens met den volgenden:

Conservatorium van de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst te Amsterdam. Duur van den cursus minstens 4 jaar. Collegeld f 250.— 's jaars. Minimum kosten der studie f 1000.— dus.

Koninklijk conservatorium te 's-Gravenhage. Het jaarboekje voor 1918 vermeldt voor leerlingen der orgelklas een cursus van 4—6 jaar. Collegeld f 250.— 's jaars. Minimum studiekosten alzoo f 1000.—

Van een onzer collega's, die het organisten-diploma der Nederlandsche Toonkunstenaarsvereeniging verwierf, ontvingen wij eene gespecificeerde opgave van de door hem gemaakte studiekosten gedurende 3 jaar. Daaruit nemen wij slechts dit over: „Mijn schoolgeld bedroeg f 320.— jaarlijks.”

Andere Theologische- en Muziekscholen zijn hieraan vrijwel gelijkloidend.

Wij bepaalden ons tot de hoofdzaak, d.i. tot eene globale berekening der collegegelden, daar verdere diverse kosten aan beide studies verbonden elkaar voldoende dekken. Intusschen geeft ons een ander ruime stof tot allerlei beschouwing, waarvoor ons blad zijne ruimte niet zal kunnen missen. Beperken wij ons dus daarin.

De staatsbemoeiing inzake onze Toonkunst is eene urgente zaak geworden. Een organist, die voor zijne scholing zich zulke offers moet getroosten, om dan met enkele honderden guldens (in bijkans ieder geval zijne eenige vaste bron van inkomsten) door een of ander Kerkbestuur gehonoreerd te worden, toont geen rooskleurig beeld van kerkelijke offervaardigheid. En deze miskennis bereikt in de Gereformeerde Kerk wellicht haar hoogtepunt. Men is daar, en ook wel elders, klaarblijkelijk de meening toegedaan dat de „liefhebberij” hare belooning reeds vindt in de geboden gelegenheid het orgel te mogen bespelen, ten dienste der Gemeente en ter voldoening van zichzelf — wat meer of minder mooi,

dat komt er niet op aan. Eilieve, laat dan leeken ook maar van onze kansels spreken, terwille van wat minder kosten, temeer: zij overtreffen menig geestelijke in redenaarstalent. Maar, klaagt men, er is geen geld. Geen geld? Ziet naar Rotterdam! Daar wenscht een lid der Gereformeerde kerk uit zijn vermogen, hem door Fortuna in den schoot geworpen, den Kerkeraad een Godshuis aan te bieden, hetwelk in de kerk-annalen een unicum zal worden — des gevers naam ter nagedachtenis. Wij gunnen die Gemeente gaarne dat geschenk, den organist zijn orgel en bezoldiging, doch blijven van oordeel dat de schenker de Nederlandsche Organistenvereniging meer aan zich verplicht zou hebben, zoo hij van uit zijn overvloed een fonds had gesticht, waaruit de organisten zijner Rotterdamsche Kerk, een behoorlijk jaarlijkschhonorarium hadden kunnen genieten, en daarbij hunne instrumenten onder voortdurend deskundig toezicht waren gesteld, zoo noodig ook gerestaureerd. Dan had de daad des gevers veeleer eene daad van onzelfzuchtigheid en naastenliefde geweest. Men bouwe kerken, beroepe predikanten, men bouwe orgels, benoeme organisten, men bezoldige een ieder naar verdienste, maar geve niet den enkeling een plaatsje aan de Kerkruij. Wij hebben immers allen dezelfde taak bij den eeredienst te vervullen, en aller verantwoordelijkheid is immers even groot? Slechts buitengewone diensten, verplichte orgelbespelingen, mogen dan de jaarlijkse bezoldiging met een gepaste toelage verhoogen. Kunnen, met recht gesproken, aanbiedingen als die ons nu weer zijn gedaan door Harderwijk en Emmen, bezwaarlijk een critiek doorstaan, wat dan te denken van een oproep als door het Kerkbestuur der Waalsche gemeente te Amsterdam onlangs weer is geschied, waarbij het honorarium niet eens vermeld werd, — nadat men daar een jong en veelbelovend organist heeft laten gaan, wyl hem een honderd gulden elders meer geboden werd! Wat dan te denken dat in Utrecht de nieuwe Dom-organist een honorarium van f 850.— zal genieten 's jaars, — nadat men een talent, vergrijsd in 't vak, zag heengaan teneinde elders zulk een eervolle werkkring aan te vangen!*) En wat te denken van de duistere geschiedenis der Gereformeerde Parkkerk aan den Overtoom te Amsterdam, waarbij men schrijver dezes had geïnteresseerd!

Zoo wij van al deez' complicaties de diagnose willen stellen, dan kunnen wij volstaan de woorden te herhalen door ons nu juist een jaar geleden in dit blad geschreven: „het is een uitvloeisel van de geringe waardeering voor de kerkelijke kunst die men schier allerwege in de protestantsche kerken hier te lande aantreft.” In deze meening staan wij immers niet alleen? De toon, die uit de woorden spreekt, door ons hier boven dit artikel geplaatst, is meer dan een

*) In een vorig nummer lazen wij dat, blijkens eene uittaling van Dr. Wagenaar deze de honoreering „zeer voldoende” acht. Wij deelen zijne meening niet. Andere betrekkingen met hun periodieke bespelingen, w.o. de Luthersche Gemeente te Amsterdam, de Groote Kerk te Arnhem, zijn Utrecht vooruit.

constateeren, hij is vooral een waarschuwing en stelt in het licht dat hooggezet kerkelijke autoriteiten aan onze zijde staan.

En is dan, naar het woord van Ch. de la S., de kunst ernst, zoo moet zij ook den christen ernst zijn, en is het dus de plicht der kerk om binnen hare muren de kunst weer op te heffen uit de diepte waarin de kerk haar heeft doen zinken. Het Godshuis is alzoo de plaats waar, voor het kerkelijk deel der natie, de kunst een „renaissance” moet beleven, en, haar verdere bloei naar buiten heeft te wortelen in de kerkelijke kunst. Dit klemt te meer waar wij het hebben zien gebeuren dat jaren reeds geleden het particulier initiatief eene Christelijke Oratorium-Vereeniging in het leven riep, die, dank zij veler offervardigheid, tot nu het leven wist te houden. Zij is niet uit de kerk gegroeid, maar nevens haar omhoog gewassen. Zij nam de taak der kerk dus feitelijk in handen, maar kon door hare bijzondere bestaansvoorwaarden natuurlijk deze niet vervullen. En dit blijkt telkens weer voor ons de schaduwzijde van haar bestaan te zijn. Zoo tracht zij zich de laatste jaren tot eene „ideale” Bach-vertolking op te heffen, doch daarin moet zij falen zoolang niet in de Godsdienstoefening het nieuwe zaad gezaaid wordt dat aan den boom zijne verdere levenskracht zal geven. Eerst dan zal ook het kerkelijk deel van 't volk kunnen rijpen voor des Cantors hooge kunst, tot buiten de muren van het kerkgebouw.

Dit lijkt ons toe de aangewezen weg. Die tijd zal eenmaal komen; reeds meenen wij symptomen daarvan waar te nemen. De taak dan voor den kerk-organist weggelegd doemt in de verte op. Voor velen is het nog een zoeken en een tasten, daarbij eene moeilijke taak, wyl anderen in de kerk zich vast aan het oude blijven hechten. De samenleving zoekt en met haar kerk en kunst en wetenschap. Waarheen? Men is zoo weinig doelbewust. Hier staat de kerk waarin de kunst niet woont — ginds poogt een kerkelijk deel het Hoogere in de kunst naar waarde te bezingen. Welk eene onevenwichtigheid! Laat ons dan mede pogen de eenmaal in verval geraakte kunst der kerk weer uit hare asch te doen herrijzen, ons zelf daarbij te vormen als tot een concentratie-punt, dan zal ook eene rechtmatige waardeering het schoone resultaat beloonen.

Zoo onze kerk niet langer louter spreken wil van eene „sociale” taak, dan is haar hier een dringend deel dier taak thans voorgehouden.

Amsterdam.

J. F. ROOTLIEB.

Het Bezoldigingsvraagstuk.

De ideëele zijde.

Tot nog toe hadden wij het over het materiële gedeelte van het bezoldigingsvraagstuk en er is van meer dan een kant ons gevraagd of er dan werkelijk gaan ideëele zijde aan het vraagstuk verbonden is. Dat deze er is, blijkt uit een aantal andere brieven, ontvangen van hen, die werkelijk hun organistenbetrekking kunnen beschouwen als een ideaal. Daar zijn er onder, die men benijden kan om

de wijze, waarop het kerkbestuur hun arbeid weet te waardeeren.

Zoo schreef ons een bekend organist, dat naar aanleiding van de door hem ingezonden beantwoording der vragenreeks, het kerkbestuur door het lezen van het plan onzer commissie, aanleiding gevonden heeft de bezoldiging aan een nieuwe wijziging te onderwerpen. En onze collega schrijft dan opgetogen: „Ook ditmaal deed het gewaardeerd Bestuur het zonder de geringste uitoefening van invloed of pressie mijnerzijds”. Onder opgave van wat er alzoo van hem verlangd wordt, zijnde één dienst op Zondag en op de Christelijke feestdagen, trouwen en orgelbespelingen, komt hij tot de slotsom, dat zijn salaris ongeveer f 750.— bedraagt, of per keer f 5.50. En hij vervolgt dan: „Het is mij een groot genoegen dit te mogen melden en zulks niet alleen voor mij, wien elke vermeerdering van inkomen natuurlijk hartelijk welkom is, maar ook voor mijn kerkbestuur, dat zijn organist gedurende tal van jaren nooit iets anders dan de hoogste waardeering heeft getoond”

Zulk een organist gaat des Zondags naar zijn orgel met de gedachte, dat zijn werk op prijs gesteld wordt, ideëel maar ook materieel. En zouden deze beide dingen wel te scheiden zijn?

Wij hoorden dat men in de Gereformeerde Kerken van Amsterdam geheel kosteloos den dienst waarneemt. Dat zou geschieden op ideëele gronden. Hoe mooi dit ook moge klinken, hier wordt het brood uit den mond van den organist van professie weggenomen. Een Kerkbestuur zal gaarne van de gratis diensten gebruik maken, het kost niets; maar het blijft een open vraag, of die diensten worden vervuld, zooals zulks mag, neen moet worden verlangd. Hier wordt wellicht het tegendeel bereikt van hetgeen het zijn moet: WIJDING. Het is ondenkbaar dat men voor elken dienst een inderdaad volleerd organist zou vinden, die bereid is zijn Zondag geheel te geven aan de begeleiding van het gemeentegezang. Ik zou menig orgelspel wel eens aan een deskundig onderzoek willen doen onderwerpen.

En dan blijft er nog een vraag, die de ideëele zijde van het organistschap raakt, en wel deze: „In hoevele kerken wordt aan de kunst een plaats ingeruimd?” Afgezien van de betrekkingen door kunstenaars bij de gratie Gods vervuld, — men denke eens b.v. aan de Groote Kerken te Rotterdam en te 's-Gravenhage, den Dom te Utrecht, het orgel te Haarlem, om bij deze enkele voorbeelden te blijven — zijn er heel wat meer organisten te noemen, die orgelbespelingen geven, die een vermaardheid hebben. Men kan toch bij de Godsdienstoefeningen een plaats voor de kunst inruimen. Daar heeft de organist gelegenheid zijn fantasie te laten werken, daar kan hij de woorden illustreeren, kan hij gevoelens bij den kerkganger opwekken om meer naar het bedehuis te gaan. Er wordt zoo vaak geklaagd over slechte opkomst der gemeente, over onverschilligheid, maar wordt er wel gezocht naar het middel dat gebrek te verbeteren, en is er niet bij de hand, wat veraf gezocht wordt? Kunnen predikant en organist niet samen werken, kunnen zij samen niet een harmonisch geheel

vormen? Denk eens b. v. aan de Godsdienstoefeningen van de Remonstrantsche Broederschap, waar door de meeste predikanten na het uitspreken van de preek een naspel verlangd wordt. Het is mij opgevallen, met hoeveel aandacht de gemeente dan luistert, en men kan onmiddellijk merken, dat men den juisten toon getroffen heeft, dat er contact is tusschen gemeente en organist. En hoe vaak is het den organist overkomen, dat hij als het ware den spreker door zijn voor-, tusschen- en naspelen heeft mogen inspireeren! Hoorden wij het niet aan het graf van Pomper door een der predikanten zeggen, hoe dikwerf Pomper's spel hem geroerd heeft en het meermalen bij hem is opgekomen te vragen, of Pomper dien morgen niet meer gesticht had door zijn kleurrijk spel, dan de spreker door zijn preek. Maar verlangt men van den organist toewijding, vergt men, dat er wijding van hem uitgaat, dan dient er voor gezorgd te worden, dat hij bezoldigd worde, geheel in overeenstemming met hetgeen van hem verlangd wordt. Waar dat niet gebeurt, begaat men een onrecht, dat niet te streng veroordeeld kan worden.

Nu weet ik wel, dat men mij zulke krasse woorden kwalijk zal nemen, maar ik laat mij daardoor niet van de wijs brengen. Het is zoo en niet anders. Ik had dezer dagen een onderhoud met een bekend spreker over den organist en diens karige bezoldiging, en hij verhaalde, hoe op de plaats zijner geboorte, een man woonde, die werkelijk kunstenaar mocht worden genoemd en voor welk karig loon die man heeft geploeterd om in zijn onderhoud te voorzien. Als organist en klokkenist, heeft die man tot op hoogen leeftijd moeten zwoegen om in zijn onderhoud te voorzien. Dat is de kerk en het Christendom onwaardig. Dat is spotten met de leer, die daar verkondigd wordt; dat moet zich straffen. En als we nu daarbij bedenken, dat in deze benarde tijden de bezoldigingen dezer menschen nog dezelfde zijn als vóór den oorlog (enkele loffelike uitzonderingen daargelaten) daar kan men het niet dan prijzen, dat de vakvereniging zich eindelijk is gaan bemoeien met deze zaak. Er heerscht over het algemeen in de kerkelijke kringen de meening, dat, wie vraagt, niets krijgt, maar dat heeft afgedaan, nu gebleken is, dat hij, die niets vraagt, óók niets ontvangt. Daar houdt men zich van den domme, want, denkt men: hij heeft het niet nodig, anders had hij er wel om gevraagd. Deze meening hoorde ik juist dezer dagen nog zelfs verkondigen. En al is de betrekking van organist er eene, die zich niet leent tot verzet, ze leent er zich wel toe den opzieners er op te wijzen, dat de polsslag van dezen tijd anders is, dan die van voor eenige jaren terug. Dat ik hier de gevoelige snaar raak, blijkt uit de met elke post binnekomende brieven met verzoeken van organisten om toch vooral hun kerkbestuur ons orgaan te zenden; een was er zelfs, die ons verzocht om de stukken een lijn met blauw potlood te trekken, opdat ze extra de aandacht zouden trekken. Weer anderen zeggen: „hoe heerlijk zou het zijn, als we een bezoldiging kregen, waardoor we in staat werden gesteld, verder te studeeren”. „O”, schrijft

er een, „af en toe ga ik naar X, en dat doe ik alleen om de orgelbespeling, dat uur vol wijding, bij te wonen. Had ik wat ruimer inkomen, dan zou ik zeker nog les nemen, en hoe gaarne zou ik dan mijn verkregen kennis geven aan de gemeente. Ook ik zou trachten uren van wijding in het leven te roepen.

Maar van de f 100.— die ik geniet, gaat het niet. Ik moet hier uren in den omtrek lessen geven en met heel hard werken, verdien ik zoowat f 25.— per week, en dat is al veel vergeleken bij collega's A en B, die het nog harder hebben te verantwoorden. De boeren denken, dat ik er wonderen van doe, omdat ik een hoed draag en er toonbaar uitzie. Maar U moest eens weten, hoe moeilijk het in dezen tijd is, met vijf kinderen rond te komen. Mijn vrouw is te bewonderen, dat zij met zoo weinig geld nog zoo veel kan doen. Hoe anders zou het toch zijn, als men ons eens beter bezoldigde. Was het maar f 500.— ik weet zeker, dat de gemeente er geen spijt van zou hebben.”

En weer een ander schrijft: „Laten ze bij elke verhooging nieuwe eischen stellen, eischen dat we meer studeeren, ons meer geven aan het ons toevertrouwde werk. O mijnheer, het is zoo droevig als je wilt en je kunt niet.” „Mijn orgel is mijn tweede vrouw”, schrijft weer een ander, „maar wanneer ik eens naar behooren werd betaald, dan zou ik er ook voor kunnen zorgen, dat men goed werk van mij kreeg. Maar in de gegeven omstandigheden gaat dat niet. Als ik wil gaan studeeren moet ik den trapper betalen. Die vraagt ook al 25 cts. per uur. Neem aan dat ik elken dag een uur studeer, en dat zou ik wat graag, dan was ik een daalder per week kwijt. Zelf verdien ik f 100,— per jaar, dan zou ik dus voor f 25,— elken Zondag twee diensten moeten vervullen. Dat gaat toch niet.”

En hoeveel goede organisten zouden er bij een behoorlijke bezoldiging komen. Ik zeg zeer veel. En nu zit men in de kleine plaatsen vaak te tobben om iemand te vinden. Dan zou men de ideëele zijde op den voorgrond zien treden.

Organist zijn zonder bezoldiging, zooals in de Gereformeerde kerken te Amsterdam, vindt men ook op het platte land. Een organist schrijft, dat hij uit liefde voor het Koninklijk Instrument zich ergens gratis aanbod. Daar hem dat toch op den duur niet beviel, heeft hij het eindelijk tot f 50,— salaris weten te brengen en f 2,50 voor elken trouwdienst. En deze organist vraagt nu, of dat salaris wel voldoende is en komt ook weer tot de vraag, in het vorige artikel beantwoord, of er geen tarief bestaat voor kleine gemeenten. Men ziet, dat men de behoefte daaraan wel gaat voelen.

En nu de organisten met groote betrekkingen, zooals het wel eens gezegd wordt, worden die dan zoo goed betaald? Al direct kunnen we daarop zeggen: „Neen”. Zeker, dat zijn ideale betrekkingen, waar de organist naast een voortreffelijk, meestal beroemd instrument, beschikt over de gelegenheid om zich als kunstenaar te kunnen doen hooren. De orgelconcerten te Rotterdam, Haarlem, Amsterdam, den Haag, Nijmegen enz., ze zijn tot over de grenzen beroemd, en daar de bezoldiging van die betrekkingen

eenige honderden guldens belooft, worden daar aan den organist eischen gesteld, die niet te onderschatten zijn. Vraagt men nu evenwel, of die bezoldigingen overeenkomen met de eischen, die er aan zulk een betrekking worden gesteld, dan zeg ik volmondig: „Neen”. Ook die salarissen moeten worden herzien. Wanneer men nagaat, hoe men in Amerika over den organist en zijn werk denkt, dan staan wij hier zeer ver ten achter. Welnu, waar men in verschillende steden reeds bezig was, al voor jaren aan den organist hogere eischen te stellen en hem daarvoor in evenredigheid meer te betalen, daar moet het platteland en ook de kleine stad volgen. Ook daar beginne men met de kunst een plaats in de kerk te geven. De Organisten-Vereeniging is begonnen met examens af te nemen. Dat is de eerste stap op den goeden weg. Van deze examens wordt een druk gebruik gemaakt, in aanmerking genomen, dat het in Nederland een geruimen tijd duurt, vóór iets populair is geworden. De Organisten-Vereeniging heeft getoond open oor en oog te hebben voor de ideëele zijde, die aan de betrekking van organist vastzit. Welnu, dat de kerk dat waardeere door haar organist uit de geëxamineerden te kiezen en hem te bezoldigen, zooals zulks in overleg met de vakvereniging is vast te stellen. Dan zal weldra het orgelspel in de kerk niet, zooals hier en daar het geval is, een bespotting zijn, maar zal het gemeentegsang met het orgelspel een harmonisch geheel vormen, zal de belangstelling in godsdienst en kerk groeien en zullen de stemmen van de oproerkraaiers wellicht in de minderheid komen.

Rotterdam, Mei 1919.

CORNS. IMMIG JR.

Wat gedaan moet worden.

Onlangs stond in het *Handelsblad* een artikel over de duurte en er werd voorgerekend, dat iemand met een inkomen van f 2500.— vóór den oorlog nu minstens f 4000.— nodig heeft. Men heeft dit maar niet zoo neergezet, doch de berekening is er aan toegevoegd. Hoewel ik eerst meende, dat stuk in extenso op te nemen, zal ik daarvan afzien. Wie het precies wil weten, kan het *Handelsblad* er op naslaan. In de *N. R. Courant* van 8 Juli l.l., Ochtendblad is het overgenomen.

Uit deze mededeeling blijkt dus duidelijk, dat het geld in waarde is achteruitgegaan en men dus, wil men dezelfde blijven, een hooger inkomen moet gaan genieten. De arbeiders hebben dat al lang bereikt, maar de beter gesitueerden hebben het nog lange niet. Er is een deel dat zelfs te kort gaat komen, omdat hun inkomen niet evenredig omhoog ging met de uitgaven, die met 60 % zijn gestegen. En onder deze behooren zij, die met orgelspelen en les geven in hun onderhoud moeten voorzien.

Wie het van meer nabij kent, weet, dat vooral in de kleinere plaatsen, het opslaan van het lesgeld, op enkele uitzonderingen na, tot de onmogelijkheden behoort, omdat men dan de kans loopt, dat de lessen voor een groot gedeelte worden opgezegd. Het zijn vooral deze

menschen, die broodnoodig verhooging van hun bron van inkomen moeten zien, en waar zij een vaste betrekking hebben, moet hun salaris worden verhoogd. Wie dus vroeger als organist f 500.— genoot, zal nu minstens zijn salaris moeten gebracht zien op f 800.— en zal dan nog in achterstand geraken, aangezien dit maar een klein gedeelte is van het totale inkomen.

De vraag rijst nu als van zelf, waar moeten de kerkbesturen dat meerdere vandaan halen? Er zijn er zoo men zegt, die met Russische papieren zitten en wier bron van inkomen dus veel kleiner is geworden. Ik wil dit laatste niet ontkennen, maar laat er onmiddellijk op volgen, dat er heel wat zijn wier bron van inkomen is toegenomen, zonder dat men er maar aan denkt den organist te gedenken. Die vergrooing van inkomen is b.v. ontstaan door de hoogere opbrengst van de landerijen, waarover verschillende gemeenten beschikken. Er moeten er zelfs onder zijn, waar het inkomen bij vroeger vergeleken, meer dan verdubbeld is. Als van zelf komt nu de vraag, heeft de organist gevraagd om meer inkomen, of heeft hij maar in afwachtende houding geleefd? Dat laatste zal wel waar zijn, en was het niet dat onze vereeniging deze zaak had ter hand genomen, ook op dit oogenblik was de organist niet van houding veranderd. En waarom heeft de organist zijn belangen niet naar voren gebracht? Het antwoord kan luiden: omdat hij tegen zijn kerkbestuur zoo hoog opziet, dat hem de moed ontbreekt er over te beginnen. „Wel twintigmaal heb ik de pen opgenomen om mijn belangen te bepleiten,” schrijft een organist, „maar ik miste den moed. Weer twintigmaal heb ik de pen neergelegd, want ik ben bevreesd dat men het mij op de een of andere wijze zou inpeperen”.

Een ander schrijft ons: „in plaats van opslag te geven hebben ze mij meer diensten opgedragen, en nog wel in een andere kerk, dan waarvoor ik ben aangesteld. Ik heb dat geweigerd, en nu heeft men het plan mij het bedrag, waarvoor een ander die diensten waarnam, te korten.” Onze commissie heeft zich met deze laatste zaak bemoeid. Dat was een ingrijpen in iemands rechten. Dat was het oprichten van een schavot. En gelukkig, onze commissie heeft het genoeg gesmaakt, dat men maar niet gekort heeft, en is nu doende en passant te bepleiten, dat de salarissen in die gemeente moeten worden verhoogd. In afwachting, dat zij tot een conferentie zal worden uitgenoodigd, schreef zij aan genoemd bestuur, dat een verhooging dringend noodzakelijk is en deed dit met redenen omkleed.

Maar nu blijft de vraag te beantwoorden, waar de kerkbesturen het bedrag vandaan moeten halen, om die hoogere bezoldiging uit te voldoen. En meteen kan ik er dit antwoord aan toevoegen, of liever deze wedervraag tegenover stellen: waarvan betalen die kerkbesturen de hoogere rekeningen, die timmerman, metselaar, loodgieter enz. inzenden? Die moeten toch ook betaald worden, en daarom dienen de kerkbesturen bedacht te zijn bronnen op te sporen, waaruit hoogere

inkomsten zullen vloeien. En dat is mogelijk. Waar een kerk is, zijn er leden van het kerkgenootschap. Nu is het een van ouds bekende zaak, dat, als men lid van een vereeniging of genootschap is, men bij moet dragen in de kosten. Men doet dat in den vorm van contributie. Al naar gelang de uitgaven zijn worden die contributiën hoog of laag gesteld. Onder de arbeidersvereenigingen zijn er, die van hun leden bijdragen vergen van f 1.— per week. En met liefde worden die bijdragen betaald, omdat het besef er is, dat zonder die uitgaven niets bereikt kan worden. Die vereenigingen hebben voorgangers, vrijgestelden genoemd, die waar nodig, de belangen der leden behartigen. Maar in vele kerkgenootschappen heeft men daaromtrent een verouderd idee. Hadden de voorouders niet gezorgd voor een behoorlijk fonds of fondsen, de kerk in haar tegenwoordigen vorm zou al lang zijn verdwenen, en waar niet verdwenen, zou men gedwongen geworden zijn, van zijn lidmaten wekelijksche, maandelijksche of jaarlijksche bijdragen te vergen. Wie lid wil zijn, de voordeelen aan dat lidmaatschap verbonden wil genieten, die moet, dat is zoo zeker als een wet van Meden en Perzen, daar wat voor over hebben. In verschillende groote gemeenten heeft men reeds zoogenaamde gemeentelijke belastingen ingevoerd, maar algemeen zijn deze, zoover mij bekend, nog niet, en het is er verre van, dat deze vorm de meest geliefkoosde is.

Maar we willen het niet over den vorm hebben. Vast staat dat men naar vergrooing der inkomsten heeft te zoeken. De wijze waarop, bedenke elk kerkbestuur voor zich. Het is juist op het platteland, dat men zich verzet tegen een jaarlijks terugkeerende uitgave, waarvoor men niets ontvangt. Verschillende leden vinden het al mooi genoeg, als ze voor de zitplaats een bedrag uittrekken en er zijn er die zelfs nog klaploopen, door steeds te gaan zitten op onbezette, verhuurde plaatsen. Dat moet dan maar eens uit zijn. Ik meen, dat, waar de maatschappij hervormd schijnt te zullen worden, er ook op dit gebied eens wat anders moet gebeuren. Kerkbestuurders, die het niet aandurven, moeten dan maar wijken voor hen, die dien moed niet missen en leden die niet willen bijdragen, moeten dan maar worden geschrapt, als er geen kans is door middel van den burgerlijken rechter dat bedrag te innen.

Ik sta in mijn ideeën niet alleen. Ik sprak er onlangs nog met een predikant over, die het zou toejuichen, als eens iemand de koe bij de hoorns vatte en eens durfde te zeggen, waar het op staat. Ook de predikantenstand heeft onder de tegenwoordige omstandigheden veel te lijden, en wie als predikant geen eigen middelen bezit, zal zeker ook geen overvloed kennen. De kerk heeft in de allereerste plaats te zorgen voor hen, die het hunne bijdragen aan den luister der Godsdienstige bijeenkomsten. Doet ze dat niet, dan is de tijd niet verre, dat ze zich zelf heeft overleefd. Reeds nu vindt men den lust tot het predikambt sterk verminderd bij vroeger, en wanneer het zoo doorgaat, dan zal het aantal vacaturen zeer sterk toenemen. Konden we dat nu ook wat

de organistplaats betreft constateeren, dan hadden we een wapen te meer in de hand, om aan te dringen op verhooging.

Maar daartoe is saamhoorigheid in de eerste plaats gebiedend noodzakelijk. Toen we op de buitengewone vergadering der N. O. V. te Amsterdam deze commissie voor het eerst ter sprake brachten, waren er al direct aanwezigen, die van het denkbeeld salaris-actie schrikten. Ja, ze waren al wel tevreden, met hetgeen ze hadden, en spottenderwijze heb ik toen gesproken van de millionnaires onder de organisten, die het niet noodig hadden. Maar naarmate men vertrouwd raakte met het denkbeeld, kwam men toch terug op het eerste besluit om voor hun dan maar geen moeite te doen. Maar nu zijn er zelfs die verzochten hun kerkbestuur toch vooral niet te vergeten, aangezien het toch goed is, dat men op de hoogte is van hetgeen er omgaat.

We hebben natuurlijk met graagte aan dat verzoek voldaan.

Maar meer nog dan dat, zullen wij in correspondentie treden met de verschillende kerkbesturen. Wanneer een kerkbestuur mocht denken dat men de circulaire voor kennisgeving kan aannemen, vergist ze zich. Aan die kerkbesturen waarvan we geen antwoord ontvangen, gaat een nieuwe circulaire uit, en ten slotte zal de commissie zich de moeite getroosten, te gaan correspondeeren, om te zien, waarom men niet wil antwoorden op een beleefd verzoek. Dat kan natuurlijk interessant worden. Maar bovenal rekenen we op saamhoorigheid. Wanneer er ergens een plaats vacant is, dan wende men zich tot onze commissie om inlichtingen, en wanneer blijkt dat de gestelde voorwaarden niet toereikend zijn of drastische artikelen bevatten, dan wil onze commissie alles in het werk stellen een en ander veranderd te krijgen. Maar daarvoor is aller medewerking noodig. Eerst wanneer we zeker van onze zaak zijn, m.a.w. wanneer we zeker zijn, dat er geen lafaards meer te vinden zijn om in te gaan op voor den organistenstand onwaardige voorwaarden, kunnen wij van onzen kant voorwaarden stellen in overleg met het kerkbestuur. Wanneer er niemand meer te vinden is buiten de organisatie, dan is de tijd daar, dat we zeggen kunnen, dat er een gezonden toestand is geschapen. Met klagen alleen komen wij er niet. We willen, dat er voldaan worde aan redelijke voorwaarden. En wil ook de organist niet verarmen, d.w.z. wil hij niet alleen voor levensbehoefte, maar ook voor het tekort aan lijfgoed kunnen zorgen, dan moeten de salarissen beduidend worden verhoogd.

We wezen in dit artikel den weg aan, om, wat de kerkbesturen aangaat, aan vermeerdering van inkomsten te komen. Dat zal er van moeten komen, en het is niet meer dan billijk dat de organist, om van de andere beambten niet te spreken (we preeken hier alleen voor eigen parochie), zijn aandeel krijgt van de hoogere inkomsten, opdat hij blijve, wie hij was vóór den oorlog. Niemand kan of mag beweren, dat een verhooging met 60 % van het salaris een verhooging is vergeleken met den toestand van vóór den oorlog. Integendeel zal het de vraag

blijven, of iemand met die verhooging terugkomt op dezelfde mate van welvaart, die hij genoot vóór Juli 1914. Daarom is het streven van de commissie lang niet tot het hoogtepunt gekomen, als daaraan voldaan is, maar zij zal moeten ijveren om dat met nog 60 % te overschrijden, wil er sprake zijn, dat het belang van den organist gebaat is.

En dat belang is verheffing van den organistenstand, een verheffing, daarvan is zeker ieder overtuigd, die komen moet. En daarnaast wil de Nederlandsche Organisten-Vereeniging het hare bijdragen om meerdere kennis van den organist te verlangen. Hare examens, onlangs wederom gehouden, zijn er het sprekende bewijs voor. En wij zouden het zeker niet dan mogen toejuichen, wanneer de vraag naar geëxamineerde organisten toenam. Zoo wil de Nederlandsche Organisten-Vereeniging langs lijnen van geleidelijkheid komen aan de verwezenlijking van haar doel.

Werke ieder daartoe mede.

CORNS. IMMIG Jr.

De R. K. O. D. V. en N. O. V.

Door een betreuenswaardig verzuim onzerzijds is het slot van een artikel onder bovenstaanden titel, voorkomende in het Julinumnummer, met de ondertekening weggevallen. Wij geven het hier alsnog, met de aanbieding onzer verontschuldigen aan den schrijver.

RED.

En dan de examens! Deugen die bij de N. O. V. niet, welnu, laten er dan stemmen opgaan om deze te veranderen. Ik kan mij niet herinneren, dat men er ooit op aangedrongen heeft, b.v. de liturgie als hoofdzaak op te nemen. Om afgevaardigden der St. Gregorius-Vereeniging of anderen in de examencommissie op te nemen, zal zeker geen tegenkanting ontmoeten, als blijkt, dat er belangen aan verbonden zijn, die zonder die afgevaardigden niet tot hun recht komen.

Het recht van bestaan der R. K. Organisten-Vereeniging kan ik niet onderschrijven, en zeer terecht betreur ik de versnippering van kracht en geld, die er heeft plaats gehad. Met mijn oordeel sta ik niet alleen. Vele Katholieke organisten denken er precies zoo over als ik, en van enkelen, die ik over het artikeltje sprak, hoorde ik, de m. i. zeer juiste opmerking, dat in het geheele betoog van de Maasbode geen enkel argument is aangevoerd, tegen hetgeen ik schreef. De organisten behoeven geen kerkelijke overheid om kerkelijk te blijven, zonder te vervallen in socialisme of communisme. Eerst als daar vrees voor is, heeft de oprichting eener Katholieke of Christelijke vereeniging zin. Bovendien staat een neutrale vereeniging veel sterker dan een kleur bekennende vereeniging. Waarom, behoeft hier niet te worden gezegd, „à bon entendeur, demi mot suffit.”

Daar waar de Nederlandsche Organisten-Vereeniging een zoo schitterenden grondslag heeft voor ondersteuning en pensioenregeling, (dit laatste in de toekomst), is het de plicht van elken organist van deze vereeniging lid te worden.

Tot onze groote vreugde kunnen we dan ook het feit constateeren, dat we

reeds meer dan 300 leden sterk zijn en het komen tot 500 zal geen utopie blijken te zijn.

Het „Eendracht maakt macht” worde niet vergeten.

CORNS. IMMIG Jr.

Andere salarisverhoogen.

De classis Harderwijk der Geref. Kerken had eene commissie, bestaande uit twee predikanten en drie ouderlingen benoemd, ten einde haar van advies te dienen in zake de regeling der predikantstractementen.

De commissie is met haar arbeid gereed gekomen en kwam tot de volgende conclusiën: 1e. dat onze kerken goed doen het minimum-tractement voor een predikantsgezin met drie kinderen vast te stellen op f 3000.—; 2e. dat voor elk kind minder f 75.— worde afgetrokken en voor elk kind meer f 75.— worde toegevoegd; 3e. dat vrijdom van belasting worde gewaarborgd. (Rtd.)

In een gecombineerde vergadering van kerkeraad, kerkvoogden en notabelen der Ned. Herv. Kerk te IJlst is het tractement van den predikant met f 1000 verhoogd en alzoo van f 2100 + f 200 duurtetoelag gebracht op f 3100 + f 200 voor verzekering op polis (persoonlijk) van emeritaats- en weduwen-pensioen.

Het tractement van den predikant der Chr. Geref. kerk te Varsseveld is verhoogd van f 2400 tot f 3000.

In dezelfde plaats, zoo lezen wij in de *Ned.*, was bij de Ned. Herv. Gemeente het predikantstractement voor den oorlog f 1650 voor den jongsten predikant en f 1700 voor den oudsten predikant. In de oorlogsjaren heeft de kerkvoogdij eerst een duurtetoelag gegeven van f 300. In 1918 zijn de tractementen gebracht op f 1800 + f 300 duurtetoelag. Dezer dagen is het tractement, ingaande Juli 1919, verhoogd tot f 2450 voor den oudsten predikant en f 2400 voor den jongsten predikant + f 300 duurtetoelag + f 50 kindertoelag per kind. De oudste predikant is kinderloos, de jongste predikant heeft 3 kinderen; hij geniet dus nu een tractement van f 2850. Alweer een stap in de goede richting.

KLOKKENSPEL.

Het klokkenspel te Nijkerk.

In de op 27 Aug. j.l. gehouden raadszitting te Nijkerk is, naar het *Hbld.* bericht, met dankbetuiging aan den milden gever aanvaard de schenking van den heer dr. L. van Elfrinkhof, groot f 2000, tot inrichting van het klokkenspel door den bekenden Mechelenschen klokkenist Jef Denijn, overeenkomstig vroeger gevallen besluit.

De heer Denijn is reeds met zijn werkzaamheden aangevangen.

BERICHTEN.

— De (Geref.) Middelkerk te Vlis-singen moet een nieuw orgel hebben. Reeds is daarvoor een flink bedrag bijeen gebracht; het tekort hoopt men door vrijwillige bijdragen aan te vullen.

„Stichting Pastoor Schmeits.”

In het jongste nummer van het *St. Gregoriusblad* deelt Pastoor W. P. H. Jansen een en ander mede van de „Stichting Pastoor Schmeits voor Kerkelijke Muziek.”

Het doel der Stichting is het bevorderen der beoefening van kerkmuziek, naar welk doel getracht wordt door het uitloven en uitkeeren van prijzen voor compositiën van kerkmuzikalen aard. Het bestuur der Stichting zal bestaan uit drie leden der Nederlandschen St. Gregorius-Vereeniging, welke leden door het hoofdbestuur dier Vereeniging zullen worden benoemd. Voordat met uitloven en uitkeering der prijzen begonnen wordt zal het kapitaal der stichting tengevolge van erfstelling, making, schenking, opleg van rente als anderszins tot f 15.000 moeten aangegroei zijn. Wanneer door schenking of dergelijke een som van f 1000.— speciaal en direct voor het uitloven van een prijs wordt aangewezen, dan moet deze prijs na aankondiging van twee jaren te voren worden uitgelooft, ook al zou het Stichtingskapitaal de som van f 15.000.— nog niet bereikt hebben. De prijzen door de Stichting uit te loven en uit te keeren zullen telkens bestaan in een ronde som van f 1000.— in contanten. Telkens wanneer uit de renten van het kapitaal der Stichting over een som van f 1000.— ter uitkeering van een prijs kan worden beschikt, zal deze worden toegekend aan hem, die de beste kerkmuzikale compositie heeft ingezonden.

De prijsvraag is internationaal; echter heeft de compositie van een Nederlander de voorkeur, tenzij er groot verschil in muzikale waarde bestaat.

Het is te voorzien, aldus voegt Pastoor Jansen hieraan toe, dat de uitgelooft prijs zal kunnen strekken tot verhooging van het peil onzer vaderlandsche kerkmuziek, die overigens toch al, vooral in de laatste jaren, getoond heeft krachten te bezitten, welke het buitenland ons benijden mag. Wat nog meer reden tot verheuging geeft, is, dat er al spoedig na het tot standkomen der Stichting, iemand gevonden is, die duizend gulden beschikbaar heeft gesteld om zoo spoedig mogelijk een eerste prijsvraag uit te schrijven.

Conrad Friederich Hurlebusch en zijn Koraalboek.

Onder de organisten, wier naam en werk vrijwel in het vergeetboek zijn geraakt, behoort ook C. F. Hurlebusch, door ons reeds vroeger genoemd als schrijver van een Koraalboek. Voor de uitgave vroeg hij 2 April 1746 octrooi aan de Staten van Holland en West-Friesland, in 1761 verscheen een tweede druk, en vóór mij ligt een exemplaar, dat, blijkens het titelblad, in 1766 verkrijgbaar was bij Jan Freislich op den Zeedijk. Of het laatstgenoemde jaartal op een derden druk wijst, weet ik niet. In elk geval is van dit boek een druk gebruik gemaakt, en heeft het zijn invloed op het koraalspel van dien tijd niet gemist. Want Hurlebusch was onder zijn ambtgenooten een man van gezag. Jacob Potholt, organist van de Oude Kerk te Amsterdam, noemde hem in een geschrift (1777) den grooten Hurlebusch, en zijn klavierwerken werden door den bekenden Jacob Lustig als treffelijk geprezen. ¹⁾ Van zijn werkzaamheid krijgt men eenig denkbeeld bij het inzien van een lijst der werken, door hem met privi-

¹⁾ Jacob Wilhelm Lustig: *Muzykaale Spraak-konst.* Pag. 153.

lege uitgegeven: n.l. 80 à 100 Italiaansche Arien met instrumenten, Twee Opera's: *l'Innocenza difesa* en *Flavio Cuniberto* 12 Italiaansche Cantaten met violinen en andere instrumenten, 24 Italiaansche Cantaten met bassen en zangstemmen, 12 Concerten, 12 Sonaten en 8 Ouvertures, alle voor violen en andere instrumenten, 6 Clavierconcerten met instrumenten, 24 Fuga's voor Klavier en Orgel, 18 Sonates of Suites voor 't Klavier. Voeg hier nog bij een „Musicaal Tractaat: Vaststelling en leere, dat de oneindige veranderde Musicq uit drie grondbeginselen of principia afkomstig was” in het bovengenoemde Koraalboek, dan is dat quantitatief niet onbelangrijk en wel een studie waard. Die studie laat ik echter gaarne aan meerbevoegden over, en bepaal mij tot het Koraalboek — de Voorrede vooral niet te vergeten.

Bij het openslaan bemerken wij terstond, dat dit boek is geschreven in de periode der versieringen, die er in zulk „een milden overvloed in voorkomen, dat zij, die de bijgevoegde tusschennoten der melodieën niet kunnen of believen uit te voeren”, moeite zullen gehad hebben de werkelijke wijs uit deze potpourri op te visschen. Merkwaardig is daarbij de toevoeging: „en zoo heeft men de eenvoudige zangnooten der Kerke in geheele nooten en van eenerlij aart gebracht, en het waare ook te wenschen, dat de onkundige der waare Music de Psalmen maar zonder hunne wonderbaare Agrementen, eenvoudig in de maat speelden . . . en dus zouden de gebreklijkste zangwijzen zelve nog al reedelijk gevallen”.

Een paar vragen treden hier op den voorgrond, en wel deze: Werden die agrementen ook door de gemeente gezongen? en zoo niet, gaf dit geen verwarring? — Uit het zoeven geciteerde, waarin van de eenvoudige zangwijzen der Kerk wordt gesproken, zou men kunnen opmaken van niet. Daar komt bij, dat die bijvoegels niet in de kerkboeken waren gedrukt en in andere koraalboeken niet voorkwamen of weer anders waren. In mijn jeugd, plm. 70 jaar geleden, heb ik in dien trant nog hooren spelen, maar de gemeente hield zich aan haar Kerkboek, zonder dat dit verschil in spel en zang eenige stoornis teweeg bracht. Daar staat tegenover, dat dit koraalboek veel is gebruikt, en de auteur in zijn voorrede vermaant: „Gij respectieve Organisten en Voorzangers let dan ook hier op! en komt de Gemeente der Kerken en de liefhebberen met onderwijzinge daarinne te hulpe!” Dat er dus wat van kon blijven hangen, staat bij mij vast, en heb ik met eigen ooren in een dorpskerk gehoord. Dáár werden verschillende tusschennoten, die in dit boek zijn gedrukt, letterlijk en eenparig gebruld, zoodat ik den organist, die zeer mooi maar sober accompaneerde, vroeg, hoe hij bij zulk zingen kon spelen. Hij antwoordde echter: „O, mijnheer, dat gaat best; ik speel maar raak, en zóó kunnen ze niet zwaaien en draaien, of alles komt op z'n pooten terecht.” Of het in andere kerken óók zoo ging is mij niet bekend, maar komt mij waarschijnlijk voor, als Josua van Iperen spreekt van „de Noton noodig uit te rekken, in den mond te

draaien, te kaauwen en door ettelijke verlagingen en verheffingen tusschen de tanden en 't gehemelte slangsgewijze henen te slingeren en te dwarrelen, gelijk tot hiertoe de meest algemeene doch belagchelijke gewoonte geweest was.”²⁾ Een toonkunstenaar als Hurlebusch heeft natuurlijk met zijn versierende bijvoegselen die narigheden niet bedoeld, maar ze konden er in een volkskerk met zijn vele muzikaal minderontwikkelde leden wel het gevolg van zijn. Hebben dus misschien de vroegere organisten dat draaien, slingeren en dwarrelen in de hand gewerkt, dan kunnen de tegenwoordige het er weer uit zien te krijgen, waar het nog voorkomt, en dat kost kracht en volharding.

Omtrent melodie, harmonie en maat der Psalmen ontwikkelt de auteur zijn eigen denkbeelden. Wij vernemen o.a. „dat veele zangwijzen der Psalmen Davids tegen de reegels en eigenschap der Music zijn opgesteld, en in vervolg van tijd door ongeleerde componisten en uitgevers in alle Musicaale deelen nog veel zijn verergerd.” Verder zegt hij: „Zie hier dan eindelijk, na zoo meenigvuldige en gebreklijke uitgaven van anderen, de 150 Psalmen Davids . . . . . gezuiverd van zooveele in de Melodieën of bovenzangen bijgevoegde barbaarse kruysen en verder met de uysterste nauwkeurigheid met de eigenschap van maat, Bassen, Harmonien, modulatiën en verschijdene agrementen gesteld. De waare en groote meesters zullen, zoo als ik hoop, alles zoo vinden; en belangende de onkundige der Musyc en derzelve verkeerd oordeel, dezelve zijn bij mij geen de minste reflectie waardig.”

Nu, dat knappe lieden geen nota nemen van hetgeen de hoogmoed der onkunde of de aanmatiging van het halfweten durven te critiseeren is volkomen in orde; maar het wordt wel wat bedenkelijk als de geachte schrijver verder zegt: „zoo zullen de gebreklijke meesters verschijdene steenen des aanstoots, als Octaven en Quinten, B-mollen en Kruysen, Harmonien of Dissonantien van te groote of te kleyne proportien, ook veele afdeelingen van een halve maat etc. daarinne vinden; *maar dat deeze en veele andere zaaken boven hun verstand zijn, zulx heeft mijn beter weten niet veroorzaakt.*” Het door mij gecursiveerde doet mij denken aan een ouderwetschen schoolmeester uit mijn jeugd, die, als hij een jongen een pak slaag gegeven had, ook gewoon was te zeggen: „Ja jongen, ik kan het niet helpen, het is mijn schuld niet.” Zoo'n patient kon er bij denken: „Best mogelijk, maar ik heb het al vast beet.”

Toevallig las ik in *Bouwstoffen*, dat Hurlebusch een rechte zonderling was, en dat verklaart misschien zijn zonderlinge uitlatingen, die toch anderen den mond niet gestopt hebben. Althans de Alkmaarsche organist F. G. Michelet, die in 1771 ook een Koraalboek uitgaf, bestreed hem op sommige punten en nog al raak. Hij keurt enkele zaken af, zegt van andere „deugt geheel niet”, en vraagt: „is het op dien trant spelen deftiger,

²⁾ Josua van Iperen: Kerkelijke historie van het psalmgezang der Christenen, deel II, pag. 451 (1777).

cierlijker of nuttiger?” en antwoordt dan: „In geen en Deele.”

Waar de auteur het heeft over „barbaarse kruysen” zou men allicht denken aan iemand van streng kerkelijke richting. Het blijkt echter dat Hurlebusch van de oude kerktonen een teeder afscheid had genomen. Er is niets in zijn boek, dat er aan zou kunnen herinneren dan de sluiting der Phrygische melodieën, waarvoor hij een finaal cadenz noodzakelijk vond. Dat was echter volstrekt niet, omdat zij Phrygisch waren, maar omdat de organisten die wijzen naar goedvinden in majeur of mineur speelden, en dus met tert of quint van de bas eindigden. Regel was, dat dit altijd met het octaaf moest geschieden, en daarom werden aan het slot nog een paar akkoorden toegevoegd. De meeste kruisen nam hij uit de kerkboeken over, en voegde er nog enkele bij, waaronder er een was in Psalm 121, die aan een vergissing doet denken, ofschoon blijkens de harmonieën de auteur het zoo bedoeld heeft. Met thesis en arsis schijnt de schrijver in sommige psalmen niet op den besten voet te verkeerren, maar dit hangt weer samen met zijn begrip omtrent de verdeling der psalmnoten in maten.

Wij kunnen het, dunkt mij, hierbij wel laten. Hurlebosch zou zeggen: „dat deze dingen boven uw verstand gaan, kan ik niet helpen”.

Intusschen *quod scripsi, scripsi*: wat ik geschreven heb, blijft geschreven.

G. H. VIJGEBROOM.

INGEZONDEN.

(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie.)

Een bezoek te Arnhem.

Het wordt in den tegenwoordigen tijd meer en meer gewoonte dat ieder mensch, hetzij voor korter of langer tijd, vacantie geniet. In dien tijd heeft hij gelegenheid nieuwe indrukken op te doen en nieuwe krachten te verzamelen voor de werkzaamheden die hem wachten. De geest kan rust genieten! Wat een heerlijk vooruitzicht indien zulk een tijd in aantocht is en men begint de dagen te tellen waarop men vrij heen kan gaan en waarin ontspanning en genot elkander beurtelings opvolgen.

Zoo ging het mij toen de dag aangebroken was waarop ik mij naar Oosterbeek zou begeven. Wie kent niet dien naam? Oosterbeek met zijn prachtige vergezichten, met zijn bergen en dalen, met zijn dennen en beukenlanen. O! wat zijt gij schoon en wat een weelde biedt gij voor de oogen! Men wordt hier het wandelen niet moede, maar steeds ontvangt men nieuwe indrukken.

Na dagen in dit heerlijk oord te hebben rondgedoeld kwam de lust bij mij op ook eens een bezoek te brengen aan Arnhem en hoofdzakelijk met het doel om de Groote of Eusebius-kerk eens te bezichtigen. Zoo gezegd zoo gedaan.

Een vriendelijke geleider bracht ons in dezen tempel, prachtig van bouwkunst, in één woord een groot majestueus geheel. De koning der instrumenten, het orgel, stond daar in al zijn heerlijkheid, dat, naar het uiterlijk te oordeelen, innerlijk schoon moest zijn. Helaas! het stond daar, doch sprak niet. Het was niet te bezichtigen wat ik dubbel jammer vond. Geruimen tijd doolde ik met mijn gezelschap in dezen prachttempel rond, die wij met de grootste eerbied en bewondering verlieten. Maar wat geschiedt? Nauwelijks waren wij buiten, of de vriendelijke

koster sprak mij aan, en zeide, dat door toevallige omstandigheden de heer de Wolff, de organist, het orgel zou bespelen. Zonder aarzelen keerden wij om en na aan den heer de Wolff voorgesteld te zijn, noodigde hij mij uit, het orgel te bezichtigen. Dat ik mij dit geen tweemaal liet vragen behoeft geen betoog, en zoo stond ik dan toch bij het klavier van het groote orgel. De heer de Wolff was zoo vriendelijk eenige nummers ten beste te geven, waardoor hij met een schitterende techniek en fraaie registratie de hoedanigheden van het instrument prachtig deed uitkomen.

Hoogst dankbaar aan den eminenten organist verliet ik dit kerkgebouw en kan niet nalaten hem nogmaals openlijk in dit blad dank te zeggen voor de zeer vriendelijke wijze waarop ik werd ontvangen.

Mochten H.H. Collega's in Arnhem komen dan is een gang naar dit orgel de moeite waard en ik twijfel niet of ook zij zullen even vriendelijk worden ontvangen als ik.

U, geachte Redactie, vriendelijk dank voor de plaatsing.

Hoogachtend,

G. N. BRONKE.

Organist te Zaandijk.

Een verzoek.

Een van de jongere der beste Duitsche organisten is in de gelegenheid eenige concerten in Nederland te geven.

Het is de bekende *Hermann Keller*, organist der Markuskerke te Stuttgart, een van de leerlingen van *Reger* en *Straube*, van wien, en zeer terecht, veel verwacht wordt.

In Leipzig heeft hij de organistenschool doorlopen; hij is in Weimar stadsorganist geweest en sedert den dood van Adolf Benzinger tot organist te Stuttgart benoemd.

In vele vak- en dagbladen wordt hij met lof vermeld en het zou van groote collegialiteit getuigen indien een onzer vooruitstrevende organisten de orgelbank eens voor hem inruimde. Zijn adres te Stuttgart is Wernholdenstrasse 66.

BROM.

Orgelconcert-programma's.

Groningen. *A.-kerk*. 27 Juni. Orgelbespeeling door Bernard ten Cate; solisten: Marthy Veenhuizen (zang) en Greta Straatman (violoncel). Praeludium, J. S. Bach; Stukken voor violoncel van Corelli en Tartini; liederen van J. S. Bach en Cath. van Rennes; Praeludium en Fuga over B. A. C. H., Fr. Liszt; stukken voor violoncel van Becker en Holphen; Aria uit „Elias”, F. Mendelssohn Bartholdy; Adagio, Ch. M. Widor; Fantasie voor Psalm 33, C. de Wolf.

Amsterdam. *Koepelkerk*, 29 Juli. Orgelbespeeling door Frans Hasselaar; violiste Marie Moeton (zang). Fantasie en réminiscence, J. Pzn. Sweelinck; Fugue en Ut, D. Buxtehude; Aria uit „Dettinger Te Deum”, G. F. Händel; Toccata en Fuga d, J. S. Bach; Stabat mater, G. Pergolese; Andantino, César Franck; Liederen van Paolo Tosti en C. Franck; Finale op. 21, C. Franck.

Nijmegen. *St. Stevenskerk*. 5 Aug. Orgelconcert door Bernard ten Cate: Praeludium G. J. S. Bach, 3 deelen uit de 1e Orgel Sonate, Mendelssohn Bartholdy; Fantasie, Jos. Rheinberger; Méditation, Alph. Maily; Pinkstertonen, H. P. Steenhuis; Andante con moto, A. Guilmant; Tu es Petrus, Fr. Liszt.

12 Augustus. Orgelconcert door Bernard ten Cate. Sonate f (1e deel), Mendelssohn Bartholdy; Andante con moto, G. F. Händel; Fantasie over B. A. C. H., Fr. Liszt; Vision, Jos. Rheinberger; Fantasie over Psalm 133, C. de Wolf; 2 deelen uit de 1e sonate, Alph. Magilly.

19 Augustus. Orgelconcert door C. J. Bute. Suite gotique op. 25, L. Boëllmann; Prélude, Fugue et Variation, César Franck; Sonate d, Alph. Maily; Pastorale, A. Marty; Grand Choever triomphal A, op. 47, A. Guilmant.

26 Augustus. Orgelconcert door Anton van der Horst. Praeludium E 5. J. S. Bach; Prélude, Fugue et Variation, César Franck; Concert D, G. F. Händel; Schmücke dich, o liebe Seele; Am Wasserflüssen Babylons; O Gott, du Grosser Gotz, Siegr. Karg Ehlert; Foccata uit de 5e symphonie, Ch. M. Widor.

Enkhuizen. *Westerkerk*. 20 Augustus. Orgelconcert van R. G. Crevecoeur; violiste Félice Togni (viool). Praeludium en Fuga A Bd. II No. 3, J. S. Bach; Adagio (viool), J. S. Bach; Symphonie No. 4, Ch. M. Widor; Air uit het vioolconcert, Carl Goldmark; Prélude, Fugue et Variation, César Franck; Canzonetta uit het vioolconcert, P. I. Tsjaikofski; Marche religieuse, A. Guilmant.

NAAMLIJST

VAN

Leden, Eereleden en Donateurs der Nederl. Organisten-Vereeniging.

Gewone leden.

G. Akkerman, Heukelum.
A. Alt, Bolsward.
H. Amse, Velsen.
M. S. Appel, Varik (Geld.)

Bern. P. Bak, Admiraal de Ruijterweg 152, Sloterdijk.

C. Batenburg, Veendam.
K. van den Berg, Heusden.
A. W. Begeman, Smeepoortstraat, Harderwijk.
G. Bergshoeff Tzn., Rijsaterwoude (Z.H.)
J. H. Besselaar Jr., Bergweg 304b, Rotterdam.
A. M. v. Beuge, Kelfkensbosch, Nijmegen.
H. J. Beunk, 1e Hoofdstraat 25, Meppel.
M. Boerdam, Emmastraat 27, Vlaardingen.
C. W. Bokma, Garijp.
G. Bon, J. de Witstr. 68, Nijmegen.
Jac. Bonset, Da Costakade 62, Amsterdam.
H. F. Bos, Sweelinckstr. 23bis, Utrecht.
K. Bouman, Havensingel 18, 's-Bosch.
Mevr. Bouwman - v. Dapperen, Dracht 237, Heerenveen.

Marc. Ed Bouwmeester, Prinsengr. 249, A.dam.
J. W. Bovenkerk, Weesp.
G. ten Braake, van Woudstr. 162, Amsterdam.
G. Brandjes, Noordeinde, Landsmeer.
Joh. Breman, Bankastraat 9, Amsterdam.
A. Brom Jr., Zandhofstraat 26, Utrecht.
G. N. Bronke, Westzaan e.96.
J. Brugge, Julianastraat, Purmerend.
W. v. Bruggen, Deventer.
Th. A. H. Brugman Huidenstr. 12, Amsterdam.
N. Bruijn, Adastraat 25, Almelo.
B. de Bruin, Ripperdastraat 17, Enschedé.
L. de Bruijn, Hoflaan 155, Den Briel.
H. L. Bullée Jr., Acquoy (Geld.)
C. J. Bute, Beukerstr. 9, Zutphen.
C. Bijpost, Landbouwstr. 48, Schagen (N.H.)

Joh. S. Cannemeijer, Krispijnscheweg 191 Zw., Dordrecht.

B. ten Cate, N.Weg 104a, Groningen.

Joh. G. Coljée, Vianen.

Evert Cornelis, van Baerlestraat 63,

[Amsterdam.

A. P. de Cornillon, Drachten.
R. G. Crevecoeur, Enkhuizen.

E. Dees, Kleine krocht 2, Zandvoort.
Luc. Dekker, Achterom 4, Hoorn.
Mej. S. M. Dekker, Vuren (Geld.)
L. M. N. J. Desprez, Pretoriusstr. 60, A'dam.
Jean Dikschei, van Welderenstraat, Nijmegen.

Govert Dorrenboom, Breda.

E. Drenth, Middelstum (Gr.)

K. Dubiez, Vrolijkstraat 433 huis, Amsterdam

J. C. Dudok, Boschlaan 25, Bussum.

S. Duif, Prinsengracht 34, Amsterdam.

J. Dusch, Zutphen.

C. B. Duyster, Breestraat 56a, Leiden.

P. Duyverman, Middelweg 15, Leiden.

J. H. van Dijk, Noorderhagen 17, Enschedé.

Mej. A. G. Dyserinck, Bilderdijkstr. 78, den Haag

W. H. Elferink, Wierdenscheestr. 162, Rijsen (O.)

J. L. v. d. Ende, Van Loostraat 46, den Haag.

W. Ezerman, Jordenstr., Haarlem.

J. Faber, Marktstraat, Bolsward.

P. Fernhout, Fagelstr. 88 II, Amsterdam.

H. W. Flentrop, Westzijde 78, Zaandam.

N. v. der Geest, 's-Hertogenbosch.

D. J. Gerbrands, Prins Hendrikstr. 5, Arnhem.

Mej. M. Gerlings, Kinderhuisvest 9, Haarlem.

A. J. M. van Goch, Laagdijk, Breda.

J. Godefroy, Steenwijk.

H. Goebel, Uiterweg 34, Aalsmeer.

G. A. Goldschmeding Bzn., Utrechtschestraat

hoek Prinsengracht, Amsterdam.

H. L. Golterman, v. Slingelandtstr. 149, 's-Hage

N. Gonlag, Ijmuiden.

R. J. Gort, Turfstraat 22, Arnhem.

H. B. Gransjean, villa „Regina Maria”, Zand-

G. Groen, Medemblik. [voort.

M. Groeneveld, Vlaardingen.

J. Aug. de Groot, Admiraal de Ruijterweg 84,

Amsterdam.

K. Dirk Groot, Nieuwstr. C 161, Purmerend.

J. G. Groothengel, Driebergen.

Mej. C. M. de Haas, Witte Singel 10, Leiden.

Chr. J. v. Hacht, Waterloostr. 200b, Rotterdam.

S. Hamerling, Geldermalsen.

W. L. J. Hanau, Domplein 22bis, Utrecht.

Frans Hartman, Leuvehaven 12, Rotterdam.

F. Hasselaar, Wouwermanstr. 44, Amsterdam.

Fr. Heezemans, Hilvarenbeek (N.-Br.)

B. A. Hendriks, 2e J. v. d. Heydenstr. 83, A.dam.

J. D. Hendriks, Lijsterweg, 70, Hilversum.

A. Hensen, Pottebakkersreige 7, Groningen.

W. v. Heusden, Tuinstadswijk, 's-Hage.

K. ter Heijde, Veenweg C.194, Lonneker.

H. G. van der Hoek, Koekoekstr. 56, Utrecht.

B. van 't Hof, Giesen-Oudkerk.

J. W. Hofstraat, 's Heerenberg (G.)

Th. J. Holsteijn, Laarderweg, 159,

Eemnes-buiten.

A. A. de Hoogh, Oude Delft 152, Delft.

N. Hoogcarspel Groote Oost, Hoorn.

A. J. ten Hoopen, Doetinchem.

H. van der Horst, Leidschegracht 30, A.dam.

Anton v. d. Horst, Leidschegracht 30, A.dam.

B. den Houter, Langebeestenmarkt 20, 's-Hage

W. A. Houtman, WestFrankelandschestr. 110,

Schiedam.

J. I. Hovenier, Nieuwe Niedorp (N.-H.)

B. R. Hoving Kzn., Mauritsdwarstraat 40,

Groningen.

W. Hubert, Korte Hoogstraat 7, 's-Gravenhage

B. Ides, Keizersgracht 620, Amsterdam.

C. Immig Jr., Nieuwe Haven 5, Rotterdam.

W. Jacobs, Arum (Fr.).

H. C. J. Jaeger, Appingedam.

J. J. Jansen, Ruijsdaelkade 177, Amsterdam,

H. Jochems, Zon (N.Br.)

A. M. de Jong, Sarphatipark 51, Amsterdam.

A. N. de Jong, Zeestraat 63, 's-Gravenhage.

Jac. de Jong, Kampersingel 66, Haarlem.

N. J. de Jong, Nieuwendam.

Mej. A. J. Joppe, Poststraat, Zierikzee.

J. Kaasschieter, Haven 63, Schoonhoven.

C. L. Kabbedijk, Numansdorp.

P. Kallenbach, 's-Hertogenbosch.

G. A. J. v. Kalmthout, Smetiusstr., Nijmegen.

W. v. Kalmthout Jr., Graafsche weg, Nijmegen.

C. N. Kaper, Koog a/d Zaan. A 231a.

S. Kaper, Marktstraat 71, Wormerveer.

H.C.A Kaufmann, Turftorenstr. 30a, Groningen

Cor Kee, Rustenburgerstraat, Zaandam.
 P. van Keulen, Gameren (Geld.)
 C. N. de Keyzer, Keistraat 5, Utrecht.
 Mej. R. Kievit, Numansdorp.
 J. de Klerk, Brielle.
 S. Klimmerboom, Zierikzee.
 Ferd. Kloek, Nassaulaan 21, Hilversum.
 A. Klijnman, Prins Hendrikplantsoen 34, A.dam.
 H. L. Klijnman, Kerkstraat 293, Amsterdam.
 Mej. R. Knaap, Harderwijk.
 Mej. Regina Knepper, Tentstraat 51, Vaels.
 Mej. J. Koeckes, Galvanistraat 31, 's-Hage.
 W. Koning, ter Haarstraat 15, Amsterdam.
 A. Kooger, Alkmaar.
 Joh. Koolen, Garenmarkt 15, Leiden.
 L. Koolen, Leiden.
 G. O. Koop, 2e Jan Steenstr. 114huis, A.dam.
 A. A. Kooij, Rijnveld 3, Boskoop.
 J. Kooij Jr., Rijnveld 3, Boskoop.
 J. M. Kouwenhoven, Bodegraven.
 A. Kres, Brummen.
 J. Kres, Brummen.
 Simon Kroon, P. C. Hoofdstr. 82, Amsterdam.
 H. J. Kruithof, Burgwal 46, Kampen.
 H. E. Krijgsman, Crooswijksche kade 28a, Rotterdam.
 L. Kunnen, Walstraat, Zwolle.
 A. Kuyken, Zaandijk C 11.

W. v. Laar, Retiefstraat 99, Amsterdam.
 E. J. Lammers, Kade 43, Werkendam.
 P. A. van Langen, Oudegracht 221, Alkmaar.
 L. v. Latenstein, Rossum (G.)
 B. Chr. Ledeboer Sr., Eibergen.
 L. C. v. Leeuwen, Schiedweg 46, Vlaardingen.
 J. Lindeman, Sneek.
 H. Lok, Eefde.
 H. Lubbers, Haaksbergen.
 M. Lürsen, Wormerveer.
 Joh. Luijkenaar Francken, Celebesstr. 34, A.dam.
 J. M. Luyten, 2e Jan v. d. Heijdenstr. 29, A.dam.

K. F. van Maas, Haarlem.
 Henri C. J. de Man, Donkeregaard C 79a, Oudewater.
 Mej. L. S. A. Manssen, Gedempte Gracht 78, Zaandam.
 Joh. Mantels, Boulevard, Arnhem.
 J. P. Meeth, Koningslaan 19, Bussum.
 L. J. Mens, Regentesselaan 27, 's-Gravenhage.
 A. Meijer, Hallum.
 Joh. W. Meijll, Nijkerk.
 C. A. P. Minderhoud, Pieterstr. 22, Leiden.
 K. Molenaar, Bleekerstraat, Wormerveer.
 J. G. Moll, Westerstraat, Enkhuizen.
 M. Monnikendam, Raamgracht 7, Haarlem.
 J. Moolenaar, Jac. v. Lennepstr. 67huis, A.dam.
 S. Moolenaar, Weistraat 22, Utrecht.
 J. Moolenbeek, Weerdsingel 33bis, Utrecht.
 B. Mulder, Rinsumageest (Fr.)

Mej. F. Nanning, Wormer.
 W. A. Neijenhuisen, Angeren (Geld.)
 M. A. Nicolai, Poortstraat 126, Utrecht.
 S. F. Nieuwstad, Baarn.
 C. J. Nogarede, Jan v. Avennesstr. 11a, R.dam.
 A. W. Nijenhuis, Velp.
 H. Nijhof, Vloeddijk 98, Kampen.

J. W. Onck, de Wiltstraat 72, Arnhem.
 A. van Opstal, Vlietstraat 6, Amsterdam.
 Carel Opten, Nieuwe Boteringestraat 53a, Groningen.
 A. van Os, Kinderdijk 115, Middelburg.
 Joh. Ots, Kleverparkweg, Haarlem.
 S. A. Otto, Giesendam.
 Dr. J. Oudenampsen, Zutphen.

J. Paardekoper, Steijnstraat 42, Leeuwarden.
 Mej. Catherine van Pelt, Hoofddorp.
 W. Petri, Stadhouderslaan 33, Utrecht.
 J. Plug, Bamhoornweg, Noordwijk aan Zee.
 D. J. Proper, Nieuwe Markt 14, Kampen.
 A. C. Provily, Wilhelminalaan, Purmerend.

J. Renes, Doorn (Utrecht).
 C. Roest, Haarlemmerweg 45, Amsterdam.
 J. Roodvoets, Voorschoten.
 J. F. Rootlieb, Bosboom Toussaintstraat 1911, Amsterdam.

A. M. de Rooy, Hoogeweg 2, Venlo.
 G. J. H. Rosier, Schoolstraat 1, Delft.
 Jac. J. Ruijgrok, Driekoningenstr. 16, Arnhem.
 J. N. W. C. A. Ruijgrok, Donderstraat 7bis, Utrecht.
 A. W. Rijp, 1e Helmersstr. 291^a, Amsterdam.

H. F. van Sandwijk, Edam.
 A. van Santen, Hoogstraat, Vlaardingen.
 F. C. Saraber, Nieuwe Langendijk, Delft.
 J. T. Schaddelee, Bergschelaan 244a, Rotterdam
 J. Schafstal, Weesp.
 G. J. C. Schagen Jr., Saxenburgerstraat 2, Amsterdam.
 T. Schalekamp, Pernis (Z.-H.)
 E. Scheffler, Eusebiusbuitensingel 19, Arnhem.
 L. G. Schipperus, Lischstraat 37, Rotterdam.
 Ed. Schmeltz, Wilhelminapark 117c, Oegstgeest
 W. Schmidt, Beukersstraat 34, Zutphen.
 D. Schoenmaker Jr., Coendersweg 26, Groningen.

T. R. Scholten, Borgerstraat 65, Amsterdam.
 D. M. Schotanus, Boksum (Fr.)
 J. H. Secrève, N. Havenstr. 79, Den Haag.
 J. Sikkens, Winsum (Gr.)
 J. J. Simpelaar, Vriezenveen (O.)
 W. H. Slinger, Laat 211, Alkmaar.
 R. D. C. M. van Slijpe, Goudriaan (Z.H.)
 R. v. Slooten, Valkenboschl. 294, Den Haag.
 J. J. Smedes, Hoogezand.
 A. C. P. Smets, Regentesselaan 369, 's-Hage.
 B. Smit, Nassaukade 109, Amsterdam.
 J. M. Soeters, St. Annaland (Z.)
 Wilh. Sommer, Willem Barentsstr. 105, Utrecht
 J. A. Sonbeek, Noorderstr. 99, Amsterdam.
 J. H. B. Spaanderman, Gouda.
 F. W. Spreij, Oranjeboomstr. 105a, Rotterdam
 Joh. Stam, Beukersstraat 37, Zutphen.
 H. P. Steenhuis, Kraneweg 100, Groningen.
 H. van Steenis, Zalt-Bommel.
 J. Steenman, Wagenaarstr. 2, Amsterdam.
 L. M. Strenghtolt Jz., Bleekerstr. 3, Groningen.
 J. Stroomberg, Zeilstraat 63, Amsterdam.

J. L. L. Taminiau, Elst (O.B.)
 J. Termaaten, de Bilt, Utrechtscheweg 48.
 V. E. v. Thienen, Delft.
 W. v. Thienen, Delft.
 A. A. L. Tiggers, huize Lichtenvrede, Amstelveen
 F. Timmermans, Berkelschelaan 33a, Rotterdam
 Mej. Kath. Torn, Wilhelminastr. 10, Vlaardingen
 F. v. Tulder, Nassaukade 15 huis, Amsterdam.
 H. Tuppe, Jacob v. Lennepkade 147, Amsterdam
 H. A. Tuijn, Obrechtstr. 400, 's-Gravenhage.

Jac. v. Veen, Jericholaan 109a, Rotterdam.
 H. Veenhuizen, Eigenhaardstraat 29, Zwolle.
 W. Verheij, C 40, Alblasserdam.
 Jos. A. Verheijen, Amstel 242, Amsterdam.
 J. H. Verkerk, Kerkstraat 29bis, Utrecht.
 Joh. Verweij, Mijdrecht.
 J. Vincent, Nassaukade 77, Amsterdam.
 C. Vis, Stationsweg 189a, Dirksland.
 Joh. Visser, Krugerlaan 6 Baarn.
 Hub. F. Vissers, Toetendaalschweg, 60B, R.dam
 G. van der Vlies, Keizerstr. 121a, Scheveningen
 L. Vonk, Hoogstraat 192, Wageningen.
 W. Vonk, Reguliersgracht 68, Amsterdam.
 Mej. M. A. Voorthuisen, St. Maartensburg (N.H.)
 Mej. A. Vos, Koningstraat 82, Den Helder.
 P. A. de Vree, Hagestein (Z.H.)
 G. J. H. de Vries, Gouderak.
 Joh. A. de Vries, Bleekersdijk 7, Dordrecht.
 H. de Vries, Mauritsstraat 9, Rotterdam.
 Hessel de Vries, Domselaerstr. 47, Amsterdam.
 W. de Vries, Franschestr. 48, Nijmegen.

J. Wageman, N. Leliestr. 30, Amsterdam.
 Dr. Joh. Wagenaar, van de Spiegelstraat 15, 's-Gravenhage.

J. A. H. Wagenaar, Oud Kerkhof, Utrecht.
 Th. Wanders, Beek bij Nijmegen.
 Th. A. v. d. Wart, Voorburg bij 's-Gravenhage, Koninginnelaan 28.
 H. Wartena, Stiens (Fr.)
 Joh. Wensink, Deventer.
 H. A. Wegerif, Copernicusstr. 117, 's-Hage.
 Mej. G. Wessels, Rijksstraatw. A 150, Brummen
 W. Westerhoud, Pretoriusstr. 44, A.dam.

J. Westerdaal, Govert Flinkstr. 119, A.dam.
 A. R. Westra, Woudsend (Fr.)
 A. Wildervanck, Usquert (Gr.)
 M. Willemstijn, Zwijndrecht.
 A. C. Willeumier, v. Nagelstraat 22, Zwolle.
 K. A. Willeumier, Vondelkerkstr. 22, A.dam.
 Joh. P. H. Winnubst, Lange Nieuwstr. 22 Utrecht
 P. M. Winnubst Sr., Ziesenskade, A'dam.
 C. de Wolf, Burg. Weertsstraat 11, Arnhem.
 J. A. Wolff, Broederplein 29, Zeist.
 M. Wolthuis, Warffum.
 W. J. Wolters, Verl. Frederikstr. 13, Groningen
 C. Wijers, Louiselaan 12, Apeldoorn.
 N. A. van Wijk, Westzijde 134, Zaandam.
 T. van Wijngaarden, Hondsdijk 41a, Koudekerk a.d. Rijn.
 Chr. Wijsman, Heijdenrijkstr. 34, Nijmegen.

A. H. van Ijperen, Asperen.

H. van Zoelen, Grootestraat 88, Ede (G.)
 Willem Zonderland, Nieuwe bureu 111, Leeuwarden.

J. A. de Zwaan, Edisonstr. 86, 's-Gravenhage.
 Joh. de Zwaan Jr., Bentinckstr. 10, Den Haag
 J. Zwart, Langestraat 8, Zaandam.
 J. J. Zwart, Beverwijk.

Eereleden.

L. J. C. van Ogtrop, Singel 464, Amsterdam.
 Mevr. de Wed. A. Pomper, Kerkstr. 102, A'dam.

Donateurs.

J. A. Alsbach, Kalverstraat, Amsterdam.
 Firma Bender, Beurspassage, Amsterdam.
 A. Bik, Elisabeth Wolffstraat 70, Amsterdam.
 A. M. Bodegom, Ridderkerk.
 Mej. M. Th. Bosman, Bosboom Toussaintstraat 19, Amsterdam.
 E. Brüchner, Casa Cara, Wilhelminap., Naarden
 J. A. de Bruijn, Princenhage.
 Dr. Th. van Buuren, Princenhage.
 P. van Dam, firma P. L. van Dam, Leeuwarden.
 A. S. J. Dekker, Goes.
 W. J. Drooglever Fortuin, Bregittenstraat 5, Utrecht.
 H. Dulmers, Marnixstr. 287 boven, Amsterdam.
 J. J. C. Duurentijd, Prinsengr. 995, Amsterdam.
 J. F. Ebbinkhuijzen, administratie „de Tijd”, Amsterdam.
 Vereeniging tot Evangelisatie p.a. den heer R. Freudenberg, Boomborgl. 8, Hilversum.
 Mevrouw G. A. Everdingen—van Dillen, Weesperzijde 125, Amsterdam.
 H. de Graaf, Wijnstraat 106, Dordrecht.
 Mej. J. C. Hacke van Mijnden, Bouwzicht, Loosdrecht.
 J. Hogenvorst, Haarlemmerstraat 128, Leiden.
 R. M. H. Hoogenraad, Laan Hofrust 5, Rijswijk.
 K. Hovens Gréve, Steenwijk.
 Instituut tot onderwijs van Blinden, p.a. Dr. Belzer, Vossiusstraat, Amsterdam.
 C. Immig, Oostzeedijk 46, Rotterdam.
 F. Jansen v. Gelder, Adastr. 2, Almelo.
 C. Kettner, Heiligenweg, Amsterdam.
 Mevr. W. Key, Laan van Meerdervoort 247, 's-Gravenhage.
 J. v. d. Kleij, v. d. Hoornaartstr. 21, Rotterdam.
 Mevr. de Wed. G. Kramer, Reguliersgr. 16, Amsterdam.
 G. S. v. Krieken G.Bzn., N. Plantage 96, Delft.
 W. F. Lichtenauer, Zuidblaak 44, Rotterdam.
 Firma Maarschalkerweerd, Zuijlenstr., Utrecht
 P. H. v. Niftrik, Verspronckweg 2, Haarlem.
 J. H. Roering, 1e Gronausche Dwarsstraat 23, Enschedé.
 A. Standaard, Gerrit v. d. Lindenstraat 37, Rotterdam.
 H. Smits (firma Gebr. Smits), Beek bij Grave.
 D. G. Steekuijl, Vondelkerkstr. 28, Amsterdam
 J. L. Struikdalm, Nijmegen.
 J. D. Struijs, Prinsengr. b.d. Spiegelstr., A.dam.
 Nic. Verkleij, Keizersgracht 38a, Amsterdam.
 F. H. J. Vermeulen (firma Ypma), Alkmaar.
 Jan A. Wageman, N. Leliestraat 30, A.dam.
 Mej. Wilkens, 's-Gravenhage.
 L. de Wit, Postkantoor, den Helder.
 A. J. J. Zuure, Oude Schans 48, Amsterdam.

VAN HIER EN DAAR.

Bach's geboortedag.

Johann Sebastian Bach is geboren 21 Maart 1685. Zóó leest men althans in alle lexika, muziekgeschiedenisboeken en biographiën. Maar behalve bij Spitta vindt men nergens vermeld, dat de datum geenszins wetenschappelijk vaststaat; deze is nergens *documenteel* aan te toonen.

Merkwaardigerwijze heeft Bach met Beethoven gemeen, dat wij van hem met zekerheid slechts zijn *doopdag* weten, n.l. 23 Maart. Dat de geboortedag 21 Maart zou zijn, berust dus op niets anders dan een, zij dan zeer waarschijnlijke, veronderstelling.

Er is evenwel nog iets. De dateering van Bach's doop geschiedde volgens de Juliaansche tijdrekening, want eerst in 1701 werd in Evangelisch Duitschland de

Gregoriaansche kalender ingevoerd. En omstreeks dien tijd was de Juliaansche tijdrekening bij de Gregoriaansche 10 dagen achter. Wil men dus Bach's geboortedag naar den sedert verlopen tijd precies herdenken, dan zou men dus den datum op zijn vroegst op 31 Maart moeten stellen.

Het onvolprezen buitenlandsch fabrikaat.

Het volgende heeft schijnbaar met orgelzaken niets uit te staan. Doch als men zich herinnert, wat wij vroeger wel eens hebben geschreven over z.g. Amerikaansche orgels, waaraan niets Amerikaansch is dan alleen het merkplaatje en zulks terwille van de verkoopbaarheid aan het Nederlandsch publiek, begrijpt men misschien, waarom wij het onderstaande uit het tijdschrift *Nederlandsch Fabrikaat* overnemen, het ter welwillende overwe-

ging aanbevelend van onze op buitenlandsche werken verzotte landgenooten:

Een fabrikant in Noord-Holland vervaardigt o.a. moeren en schroeven. Deze werden in groote hoeveelheden naar Engeland verzonden, aldaar in kleine pakjes overgepakt, de doosjes werden voorzien van Engelsche opschriften, waarna de schroeven en moeren als „Engelsch fabrikaat” weder naar Nederland teruggezonden werden.

Toen wettelijke voorschriften bepaalden, dat dit niet meer mocht geschieden, werden de kleine pakjes en de etiketten afzonderlijk van Engeland naar Nederland gezonden en hier te lande de etiketten op de doosjes geplakt.

Het is den fabrikant niet mogelijk rechtstreeks hier te lande onder eigen naam zijn product te verkoopen.

Wat een kosten voor niets!!

Kerkorgelfabriek Firma A. S. J. Dekker - Goes.

Pneumatisch = Mechanisch = Electrisch.

G. J. VAN DUNGEN,
Orgelmaker - Stemmer.
AMSTERDAM.

J. J. ELBERTSE & Co.,
Simon Stevinstraat 11-13 - Utrecht,
KERKORGELFABRIEK,

bevelen zich beleefd aan voor het vervaardigen van alle Onderdeelen, zoowel mechanisch als pneumatisch, volgens elke teekening en opgave. --

Aansluiting bij de Nederl. Organisten-Vereeniging is in het belang van elken organist en draagt bij tot verheffing en verbetering van den organistenstand, tot verhooging van het peil van het orgelspel.

Contributie f 5.-- per jaar. - Recht op ondersteuning. -

Aanmelding als lid en vragen om inlichtingen te richten aan den tweeden-secretaris J. F. Rootlieb, Bosboom Joussaintstraat 19, Amsterdam.

H. v. d. MOLEN, Kerkorgelfabrikant, Steenwijk, levert tegen billijken prijs alle soorten

Kerkorgels.

Voor reparatiën en stemmen dagelijks te ontbieden. Vraag prijsopgave en teekening

ZOOEVEN VERSCHENEN:

STABAT MATER,

voor vocaal kwartet of gemengd koor à cappella,

gecomponeerd door

B. VAN DEN SIGTENHORST MEYER.

OPUS 7.

Partituur f 1.50.

Iedere stem f 0.20.

Plus 20 pCt. crisistoestag.

G. ALSBACH & Co., Amsterdam.

EERSTE NED. FABRIEK VAN

Electrisch gedreven WINDMACHINES

voor Kerkorgels

voor pers- en zuigsysteem

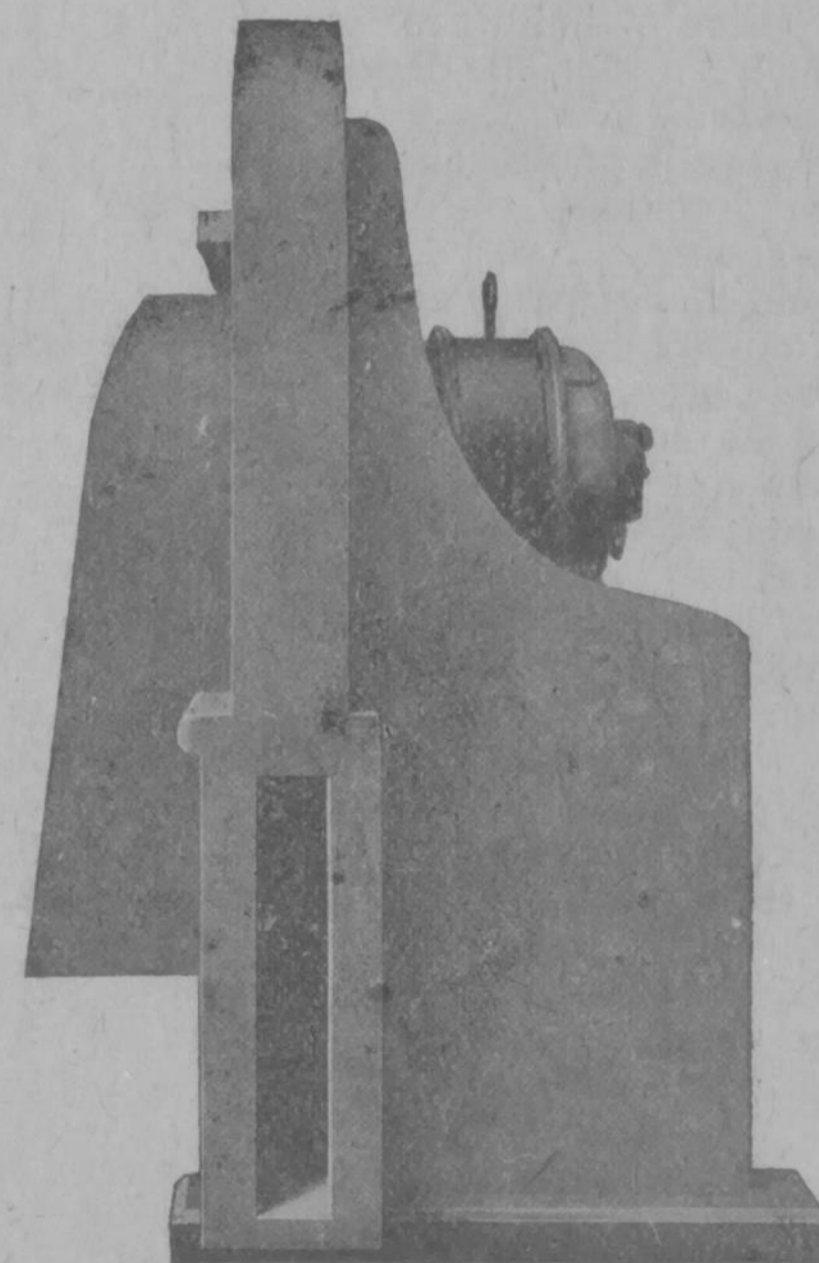
V. H. BOUVY & Co.

DEN HAAG. Tel. H. 275.

Levert complete Installatiën op dit gebied

onder vijf-jarige garantie.

Prospectus en attesten van geleverde machines worden op aanvraag toegezonden

Rustige gang.